

Annika Mäkelä

KAIKILLE AVOIN LIIKUNTALEIRI – SUORITUSTEN JA
OSALLISTUMISEN TARKASTELUA FYSIOTERAPIAN
NÄKÖKULMASTA

Fysioterapian koulutusohjelma
2010

KAIKILLE AVOIN LIIKUNTALEIRI – SUORITUSTEN JA OSALLISTUMISEN TARKASTELUA FYSIOTERAPIAN NÄKÖKULMASTA

Mäkelä, Annika
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Fysioterapian koulutusohjelma
Joulukuu 2010
Ohjaajat: Tuominen Hanna, Karinharju Kati
Sivumäärä: 57
Liitteitä: 3

Asiasanat: kaikille avoin toiminta, soveltava liikunta, esteettömyys, ICF, suoritukset ja osallistuminen

Tämä opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n kanssa, tavoitteena kehittää erityistukea tarvitsevien lasten osallistumista kaikille avoimelle liikuntaleirille. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, mitkä tekijät vaikuttavat erityistukea tarvitsevien lasten suorituksiin ja osallistumiseen leirillä. Lisäksi tarkoituksena on kartoittaa leiriolosuhteiden sekä käytettävissä olevien tilojen esteettömyyttä ja soveltuvuutta kaikille avoimella leirillä. Opinnäytetyö on osa Satakunnan ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistyötä kaikille avoimen toimintaympäristön luomiseksi.

Opinnäytetyön toteutus tapahtui kesällä 2010 järjestetyllä Pitkis Sport-liikuntaleirillä ja kohderyhmänä toimi liikuntaleirille osallistuvat erityistukea tarvitsevat lapset, Futuurileiriläiset. Leirille osallistui 18 erityistukea tarvitsevaa lasta ja heidän toimintansa leirillä oli tiedonkeruumenetelmä. Tutkimusmenetelminä opinnäytetyössä on käytetty havainnointia sekä esteettömyyskartoitusta. Havainnoimalla on tuotu esille suorituksiin ja osallistumiseen liittyviä tekijöitä, joista yksi on esteettömyys leirillä. Suorituksia ja osallistumista on havainnointi leirillä tapahtuneissa liikunnallisissa tuokioissa sekä muussa toiminnassa. Esteettömyys on nostettu omaksi kokonaisuudekseen, sillä sen vaikutus suorituksiin ja osallistumiseen on merkittävä.

Erytistukea tarvitsevien lasten suorituksiin ja osallistumiseen eniten vaikuttava tekijä on käytettävissä olevat ohjaajat. Ohjaajien merkitys lasten toiminnan tukemisessa on suuri ja joissakin toiminnoissa jopa osallistumisen edellytys. Muita suorituksiin ja osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi käytettävissä olevat soveltavat liikuntavälineet sekä lasten motivaatio toimintaa kohtaan. Opinnäytetyön perusteella voidaan todeta esteettömyydellä olevan merkitystä lasten suorituksiin ja osallistumiseen Pitkis Sport-liikuntaleirillä. Esteettömyyttä ovat sekä rakenteellinen että asenteellinen esteettömyys. Joihinkin rakenteellisiin seikkoihin on vaikea vaikuttaa, mutta opinnäytetyön perusteella voidaan toteuttaa esteettömyyttä edistäviä ratkaisuja. Esimerkiksi luiskien ja pitkospuiden käyttö vaikeakulkuisilla alueilla helpottaa apuvälineillä maastossa kulkemista ja edistää lasten itsenäistä osallistumista toimintaan. Asenteellista suvaitsevuuutta leirillä on lisännyt avoimen ilmapiirin luominen. Suoraa asenteellista esteellisyttä leirillä ei tule ilmi, lähinnä esiin nousee ihmettelyä esimerkiksi lasten käyttämistä apuvälineistä.

ALL INCLUSIVE SPORT CAMP – OBSERVATION OF ACTIVITY AND PARTICIPATION FROM THE POINT OF VIEW OF PHYSIOTHERAPY

Mäkelä, Annika

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Physiotherapy

December 2010

Supervisor: Tuominen Hanna, Karinharju Kati

Number of pages: 57

Appendices: 3

Keywords: adapted physical activity, all inclusive activity, accessibility, ICF, activity and participation

This thesis was executed with the help of Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilury and the objective was to improve the participation of children with special needs on sports camps suitable for everyone. The purpose of the thesis is to examine which circumstances have an effect on the activity and participation of the children with special needs on camps. Additionally, the purpose is to survey the conditions and the accessibility of the premises on a camp suitable for everyone. The thesis is a part of the research and development project of Satakunta University of Applied Sciences to create an open environment for everyone.

The thesis was carried out on the Pitkis Sport –sports camp in the summer of 2010 and the subject group was Futuurileiriläiset, a group of children with special needs attending the camp. Eighteen children with special needs attended the camp and the data collection method was their behavior on the camp. Observation and accessibility survey are the research methods used in the thesis. Factors concerning activity and participation, one of them being accessibility on the camp, have been brought out by observing. Activity and participation have been observed during the physical activities and other behavior on the camp. Accessibility is its own entity since it has a great impact on activity and participation.

The instructors available have the biggest effect on the activity and participation of the children with special needs. The instructors have a great significance in the support of the children's activities and sometimes they are even required. Other things that influence the children's activity and participation are for example the exercise equipment and the children's motivation towards different activities. According to the thesis, the accessibility has an effect on the children's activity and participation on the Pitkis Sport –sports camp. Accessibility can be interpreted as environmental and biased accessibility. Some of the environmental circumstances are hard to change, but according to the thesis, there are some solutions for accessibility difficulties. For example ramps and causeways in the difficult areas make it easier for children with assistive devices and advance their independent attendance. The creation of an open atmosphere has grown toleration. Direct intolerance cannot be found on the camp and instead there are questions about the assistive devices the children use.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	KAIKILLE AVOIN-OHJELMA	7
2.1	Inklusio	8
2.2	Integraatio	9
3	ESTEETTÖMYYS.....	9
3.1	Liikuntatilojen esteettömyys.....	11
3.2	Esteetön rakennus ja ympäristö	12
3.2.1	Sisäänkäynti	13
3.2.2	Opasteet.....	14
3.2.3	Portaat	14
3.2.4	Luiskat.....	15
3.2.5	Wc- ja pesutilat.....	16
4	SOVELTAVA LIIKUNTA.....	19
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS	21
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA MENETELMÄT	22
6.1	Toteutus	22
6.1.1	Pitkis Sport-liikuntaleiri 2010	23
6.2	Menetelmät	24
6.3	Osallistuva havainnointi	25
6.4	Aktivoiva osallistuva havainnointi	25
6.5	ICF	26
6.5.1	ICF- Children and Youth.....	27
6.5.2	ICF- luokituksen rooli opinnäytetyössä	28
6.6	Soveltamisen OSAT-malli.....	29
6.7	Esteettömyyskartoitus.....	30
6.8	Analysointi.....	30
7	TULOKSET	31
7.1	Suoritukset ja osallistuminen.....	32
7.2	Esteettömyys.....	34
7.2.1	Maasto	35
7.2.2	Wc- ja pesutilat.....	35
7.2.3	Soluasunto	39
7.2.4	Ruokailutilat.....	41
7.2.5	Matkustaminen ja toimiminen Porin Prikaatilla.....	42
7.2.6	Disko	43

7.2.7 Turvallisuus.....	43
8 POHDINTA.....	44
8.1 Menetelmien pohdinta	45
8.2 Tulosten pohdinta	46
8.2.1 Suoritukset ja osallistuminen	47
8.2.2 Esteettömyys	51
LÄHTEET.....	55
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Palvelujen kehittyminen ja lainsäädäntö on parantanut vammaisten henkilöiden asemaa yhteiskunnassamme. Elämää rajoittavia tekijöitä ovat silti edelleen asenteelliset, sosiaaliset ja fyysiset esteet. Vammaisten henkilöiden huomioiminen aktiivisina osallistujina yhteiskunnan toimintaan täysivaltaisina kansalaisina on edelleen vammaispolitiikan haaste. Hallituksen keskeisiin tavoitteisiin kuuluu vammaisten henkilöiden tasa-arvoisen kohtelun, elämönhallinnan, työ- ja toimintakyvyn ja omatoimisuuden tukeminen. (STM 2006, 7.)

Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry (LiikU ry) järjestää kesällä viiden päivän mittaisen liikuntaleirin Kokemäen Pitkäjärvellä. Pitkis Sport on Suomen suurin liikuntaleiri, jossa mukana on yli 40 eri lajileiriä. Leirille osallistuu keskimäärin 1500 leiriläistä ja 200 vapaaehtoista kouluttajaa. (LiikU ry c 2010, 2.) Leirillä ovat mukana myös erityistukea tarvitsevat lapset, mikä on vielä harvinaista. Näin ollen LiikU ry on Suomessa yksi kaikille avoimen leiritoiminnan edelläkävijöistä. LiikU ry:llä on halua toteuttaa kaikille avointa toimintaa ja kehittää sitä Pitkis Sportilla. Opinnäytetyön on tarkoitus olla edistämässä tätä kehitystä kartoittamalla erityistukea tarvitsevien lasten osallistumiseen ja suorituksiin vaikuttavia tekijöitä leirillä. Kaikille avointa toimintaa ovat olleet kehittämässä myös sairaanhoitajaopiskelija Marika Laine, joka on tutkinut lasten hoidon ja tuen tarvetta leirillä sekä sosionomiopiskelija Lari Kontula, joka on tutkinut aihetta sosiaalipedagogiikan näkökulmasta.

Yhdessä toimiminen on tasa-arvoa ja meillä kaikilla on samat liikuntakasvatukselliset tarpeet, ihmisen arvo ei ole riippuvainen hänen toimintakyvystään. Erillään toimiminen leimaa osallistujia, joten toiminta tulisi suunnitella niin, että siihen on kaikkien mahdollista osallistua. Yhteiseen toimintaan osallistumiseen kuuluu niin onnistumisen kokemukset kuin mahdollisuus ottaa riskejä sekä tehdä valintoja ja virheitä. (Alanko 2004, 6.) Kyseessä ei kuitenkaan ole pelkästään erityistukea tarvitsevat lapset vaan myös aikuiset sekä toiminnan järjestäjät ovat suuressa roolissa. Yhdessä toimiessa saadaan mahdollisuus kasvaa suvaitseviksi aikuisiksi. Esteettömät olosuhteet, toimintatavat sekä arvot ja asenteet näkyvät kaikille avoimena toimintana. (Juntunen 2008, 14.)

Kaikkien osallistumisen mahdollistaminen on tärkeä asia, sillä lapset liikkuvat luonostaan ja se on keskeinen asia heidän elämässään. Liike vaikuttaa laaja-alaisesti lapsen kehitykseen; motoriseen, tiedolliseen, taidolliseen sekä tunne-elämän kehitykseen. Autio toteaa kirjassaan, että lapsi oppii liikkumalla ja liikkuu oppiakseen. (Autio 2005, 54.) Siksi meidän tulisi kehittää erityistukea tarvitsevien lasten osallistumismahdollisuuksia parantamalla niin ympäristö- kuin yhteiskunnallisiakin tekijöitä.

2 KAIKILLE AVOIN-OHJELMA

Kaikille Avoin-ohjelma on toteutettu projektiluontoisena ohjelmana. Sen tavoitteena on käynnistää lajiliitoissa sekä seuroissa prosesseja, joiden seurauksena urheilu ja liikunta olisivat kaikille avointa. (Kaikille Avoin-ohjelma 2006–2010 a.) Ohjelman tavoitteena on olla mukana kaikille avoimen toimintaympäristön luomisessa yhteistyössä eri järjestöjen kanssa sekä luoda mahdollisuuksien tasa-arvoa. (Kaikille Avoin-ohjelma 2006–2010 b.)

Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaoston integraatiotyöryhmä on ehdottanut muistiossaan (Yhteinen ja kaikille avoin liikunta 26.9.2005) ”Liikuntaa Kaikille”-ohjelman perustamista liikuntakulttuurin avoimuuden kehittämiseksi. Tämän pohjalta Kaikille Avoin-ohjelmaa on lähdetty kehittämään. Kaikille Avoin-ohjelman toimintatapoja ovat olleet koulutus, konsultointi sekä rekrytointi. Tällä tavoin on edetty suunnitelmallisesti yhteistyössä muiden ohjelmaan osallistuneiden tahojen kanssa. (Kaikille Avoin-ohjelma 2006–2010 b.)

Lajiliitoissa ja seuroissa on halua ja kykyä toteuttaa kaikille avointa toimintaa. Arvo-pohjan olennaiset osat ovat laaja-alainen tasa-arvo, syrjimättömyys sekä suvaitsevaisuus. Erilaisuus nähdään rikkautena ja kaikkia toimijoita hyödyttävänä asiana. Toimintaympäristön tulisi olla esteetön ja saavutettavissa. Toimintaympäristön tai toimintatapojen ei tulisi estää ketään osallistumasta toimintaan tai sulkea ketään siitä pois. Valmentajia, ohjaajia, toimijoita, kaikkia harrastajia sekä eri lajien vammaisurheilumuotoja pidetään lajiliitossa, urheilussa, seuroissa ja alueorganisaatioissa tasa-

arvoisina. Kaikki osapuolet hyötyvät yhteistyöstä. (Kaikille Avoin-ohjelma 2006–2010 a.)

Osallistumisen rajoitteiden poistamisen vastuu on koko yhteisöllä. Osallistumisen esteet nähdään ja koetaan syrjintänä, joten niiden poistaminen on osa vammaisen henkilön ihmisoikeuksien toteutumista. Mahdollisuus tasa-arvoiseen harrastamiseen alkaa sitä, kun vammaisen henkilö voi itse valita missä, miten, kenen kanssa, missä lajissa ja milloin hän harrastaa liikuntaa. (Kaikille Avoin-ohjelma 2006–2010 a.)

Kaikille avoin toimintaympäristö on esteettä saavutettavissa ja se on turvallinen liikumisen kannalta. Saatavilla ovat avustaja tai opas sekä tarvittavat apuvälineet (Alanko 2004, 4.). Avoin toiminta soveltuu kaikille, koska välineet ja ympäristö ovat kaikille samat. Kaikilla tulee olla olo, että kuuluu ryhmän mukaan. (Kaikille avoin ohjelma 2006–2010 b.)

Ohjelman tavoitteena on käynnistää inklusio- ja integraatioprosesseja. Näitä käsitteitä käytetään monesti toistensa synonyymeina. (Saari 2005, 52.) Seuraavissa kappaleissa on tarkemmin avattu käsitteitä inklusio ja integraatio ja mitä ne tarkoittavat kaikille avoimessa toiminnassa.

2.1 Inklusio

Inklusio voidaan määrittää suomeksi sulauttamiseksi, jossa erityistukea tarvitsevat lapset pystyvät toimimaan osana yhteisöä, koska heidän tukipalvelunsa on huomioitu (Alanko 2004, 17). Inklusio-käsite on usein tasa-arvo- ja syrjimättömyysprosessien taustafilosofia, sillä siinä korostuu vammaisten henkilöiden osallisuus ja tasa-arvo (Kaikille Avoin-ohjelma 2006–2010 a.). Ajattelumallissa on kyse rajoitteiden ja esteiden poistamisesta eli järjestetään toimintatavat, käytännöt sekä toimintakulttuuri sellaiseksi, että ne vastaavat osallistujien moninaisiin tarpeisiin. (Saari 2005, 52.) Tämä mahdollistaa erityistukea tarvitsevan lapsen osallistumisen yhteisön toimintaan. Liikunnan kannalta tämä tarkoittaa esimerkiksi osallistumista lähiseurain toimintaan. Inklusiivinen kasvatus korostaa ihmisoikeutta, mutta on laaja-alainen ja vaativa toteutettavaksi. (Alanko 2004, 17; Viittala 2006, 95.) Inklusion on mahdol-

lista edetä silloin, kun erilaisuus nähdään mahdollisuutena eikä ongelmana (Saari 2005, 52). Suomessa inkluusiivista ajatusta tukevia säädöksiä ovat esimerkiksi yhdenvertaisuuslaki ja vammaispalvelulaki.

2.2 Integraatio

Integraatioideologiassa on kyse tavoitteesta sulauttaa yhteen eri toimijoita. Yksi näkemys integraatiosta on, että ihminen voisi tuntea olevansa täysivaltainen yhteiskunnan jäsen koko elämänsä ajan. (Viittala 2006, 96.) Integroidussa ryhmässä erityistukea tarvitsevat lapset on sijoitettu yleiseen ryhmään, esimerkiksi harrastusryhmään tai seuraan. (Alanko 2004, 17.) Integraation tavoitteena on normalisaatioperiaate vammaisten ja erityistukea tarvitsevien henkilöiden kohtelussa. Integraatio ei välttämättä suoranaisesti liity siihen, mitä tulisi tehdä erityistukea tarvitsevalle lapselle, jotta hän olisi osa yhteiskuntaa, vaan siihen, mitä tulisi tehdä ympäristölle ja yhteiskunnalle, jotta erityistukea tarvitsevan lapsen osallistuminen olisi täysivaltaista. (Ikonen 1999, 39.)

3 ESTEETTÖMYYS

Esteettömyys on laaja kokonaisuus ja sen määrittäminen on haastavaa. Esteettömässä yhteiskunnassa kaikilla on oikeus ja mahdollisuus osallistua työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Invalidiliiton mukaan esteettömyydellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi palvelujen saatavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä sekä mahdollisuutta osallistua itseä koskeviin päätöksiin. (Invalidiliitto Ry b 2010.)

Silloin kun ympäristö tai rakennus on käyttäjälleen toimiva, turvallinen, miellyttävä ja sen kaikkiin tiloihin on mahdollista päästä, se on esteetön. Jos rakennus tai ympäristö ei täytä edellä mainittuja kriteerejä, se on liikkumis- ja toimintaesteinen. Rakennukset tulisi suunnitella ihmistä varten, eikä ihmistä rakennuksia varten. (Invalidiliitto Ry b 2010.)

Perustuslain takaama liikkumisvapaus toteutuu käytännössä huonosti vammaisten henkilöiden kohdalla, sillä ympäristössä, sen suunnittelussa, rakentamisessa sekä toiminnassa ei ole otettu huomioon heidän tarpeitaan. Ensisijaisesti vammaisten henkilöiden ongelmat toimia yhteiskunnassa johtuvat näistä seikoista. Esteettömyyden lisäksi saavutettavuus on huomioitava. Ei riitä, että jokin palvelu on tarjolla, vaan sen tulisi olla myös saavutettavissa. Palvelu on saavutettavissa silloin, kun sen äärelle pääsee, siitä saa tietoa, se on käyttökelpoinen ja se vastaa henkilön erilaisiin tarpeisiin. Vammaisen henkilön kohdalla esteettömyys ja saavutettavuus saattavat tarkoittaa erityispalveluita. (STM 2006, 7, 9.)

Esteettömyyttä ei tulisi ajatella vain erityisryhmien tarpeena, vaan esteetön ympäristö auttaa suuresti myös muita tilojen käyttäjiä. Rakennus- ja suunnitteluvaiheessa esteettömyys ei tuo lisäkustannuksia, mutta parantaa huomattavasti tilojen ja ympäristön saavutettavuutta. Rakennusten ja ympäristön esteettömyyden suunnittelu jo rakennusvaiheessa vähentää muutostarvetta ja tulee näin ollen edullisemmaksi. (Invalidiliitto Ry b, 2010) Esteetön ja saavutettavissa oleva ympäristö on kaikkien etu, mutta toisille se on toimimisen edellytys (VAU ry 2009).

Yhdenvertaisuuslaki pyrkii edistämään ja turvaamaan yhdenvertaisuuden toteutumista. Lain mukaan ketään ei tulisi syrjiä vammaisuuden, terveydentilan, iän, kansallisuuden, etnisen tai kansallisen alkuperän, kielen, uskonnon, mielipiteen, vakaumuksen, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Yhdenvertaisuuslaki. 20.1.2004/21. § 1, 6.)

Vaikka yleinen asenneilmasto on muuttunut positiivisempaan suuntaan, vammaiset henkilöt kokevat yhä asenteellista ja rakenteellista esteellisyyttä. Syrjintää esiintyy yhä työelämässä, yksityisyyteen ja koskemattomuuteen liittyvissä asioissa, koulutuksessa, vammaispalveluissa sekä elinympäristön rakenteissa. Vammaisjärjestöjen näkemyksen mukaan keskeisimpiä kehittämiskohteita esteettömyyden saavuttamiseksi ovat rakennusalan lainsäädännön soveltaminen, rakennusten käytettävyyden lisääminen, soveltavien kulkuvälineiden lisääminen ja tiedon saatavuuden parantaminen. (STM 2006, 9.)

Kemppainen toteaa teoksessaan (2008), että esteettömyyden edistämisen keinot vaihtelevat, vaikka esteettömyyden tavoite on yleinen. Yhtenä tärkeänä normatiivisena tekijänä hän pitää lainsäädäntöä, mutta eri organisaatioiden yhteistyötä tarvitaan esteettömyyden edistämiseksi. Ympäristön, palveluiden ja tuotteiden käytettävyys ja esteettömyys kuuluvat yhteiskuntaan osallistumiseen ja osallisuuteen ja siihen on oltava yhtäläiset mahdollisuudet. Osallistuminen sekä osallisena yhteiskunnassa oleminen on ihmisoikeus. (Kemppainen 2008, 5, 13.)

3.1 Liikuntatilojen esteettömyys

Saavutettavissa olevat liikuntatilat pitävät sisällään monta asiaa. Ensimmäisenä tarkasteltavana asiana on, millaiset ovat ennakkotiedot tilojen saavutettavuudesta. Onko mahdollista saada etukäteen tietoja, miten tilat on suunniteltu. Itse toimintatilojen, liikuntatilojen ja pukutilojen lisäksi esteettömyyden ja saavutettavuuden luomiseksi on huomioitava myös muita ympäristötekijöitä. Tarkasteltavia asioita ovat esimerkiksi, onko tiloihin saapuminen mahdollista, miten ulkotilat on suunniteltu ja ovatko opasteet selkeästi sekä näkyvästi esillä. Pysäköintitilojen järkevällä järjestelyllä voidaan helpottaa toimintarajoitteisen henkilön saapumista liikuntatiloihin. Sisäänkäynti ja palvelupisteet tulisivat olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa. Myös wc-tilojen tulisi olla asianmukaiset ja saavutettavissa olevat. Tilojen suunnittelussa tulisi myös ottaa huomioon, mitä lajeja tiloissa harrastetaan, yksilö vs. joukkueläjät. Nämä ovat rakennusteknisiä seikkoja, jotka tulisi ottaa huomioon jo tiloja suunniteltaessa. (VAU ry 2009.)

Rakennuslailla ja -asetuksella on ollut suuri merkitys liikuntatilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Näiden säädösten mukaan julkisilla varoilla rakennettavien liikuntatilojen tulee soveltua myös liikkumisesteisille. (Mälkiä 2002, 416.)

Esteettömyys merkitsee eri asioita liikuntatilojen käyttäjäryhmästä riippuen. Liikuntavammaisten henkilöiden kannalta tärkeitä asioita ovat tilojen riittävä mitoitus ja ettei tiloihin ole sijoitettu turhia tasoeroja, jotta apuvälineen kanssa toimiminen on mahdollista. Näkövammaisen henkilön kohdalla huomioitavia asioita ovat selkeät opasteet ja kontrastivärien käyttö liikunta- ja pukutiloissa. Kuulovammaisen henkilön

kannalta tärkeää on tilojen toimiva akustiikka. Oikeanlaisten materiaalien valitseminen liikuntatiloihin on allergisten henkilöiden liikkumisesteettömyyttä. (Huovinen 2007, 205.)

Yksi ajankohtainen esteettömyyshanke on Este-hanke, joka on käynnistynyt vuonna 2009 ja kestää vuoteen 2011. Hanketta toteuttavat opetusministeriön tuella Vammaisurheilu- ja liikunta VAU ry yhdessä Kynnys ry:n kanssa. Hankeen tarkoituksena on tutkia osallistumisen esteitä liikunta- ja urheiluympäristöissä. Tarkoituksena on välittää ajantasaista tietoa liikuntapaikkojen suunnittelijoille ja rakentajille, jotta jatkossa liikunta- ja urheilutilat olisivat jo rakennusvaiheessa suunniteltu esteettömiksi ja kaikille saavutettavissa oleviksi. Hankkeessa arvioinnin näkökulmina toimivat rakennuksia suunnittelevien henkilöiden tiedon tarve esteettömyydestä sekä liikuntatilojen käyttäjien esteettömyystarpeet. Hankkeen tarkoituksena on myös selvittää, onko liikuntapaikkojen suunnitteluoppaita tarvetta uusia. Myös muilla kuin itse liikkujilla saattaa olla liikkumis- tai toimimiseste, joten hanke ei keskity pelkästään liikkujan tarkasteluun vaan se huomioi myös muut tilojen käyttäjät, kuten esimerkiksi yleisön, ohjaajat ja muut ammattinsa puolesta tiloja käyttävät henkilöt. Esteettömyys ja saavutettavuus koskettavat kaikkia liikuntamuotoja ja kaikkia lajeja, sillä yhä useampi liikkumis- tai toimintaesteinen harrastaa liikuntaa vapaa-aikanaan. (VAU ry 2009)

3.2 Esteetön rakennus ja ympäristö

Rakennuksen ja ympäristön esteettömyyden kartoittamisessa on otettava huomioon monta asiaa ja yksityiskohtaa. Alla olevissa kappaleissa on koottu yhteen keskeisiä asioita esteettömän rakennuksen ja ympäristön havainnoinnista, näkökulmana tämä opinnäytetyö. Seuraavissa kappaleissa on esitelty tärkeimmät huomioon otettavat asiat sisäänkäynnistä, opasteista, portaista, luiskista sekä wc- ja pesutiloista.

3.2.1 Sisäänkäynti

Sisäänkäynneistä ainakin yksi tulisi suunnitella niin, että se soveltuu liikkumis- ja toimintaesteiselle henkilölle (Rakennustietosäätiö 1998, 28). Sisäänkäynnin kartoittamisessa tulee huomioida, erottuuko sisäänkäynti rakennuksen julkisivusta ja onko sisäänkäyntiä mahdollista käyttää itsenäisesti. Julkisivua tarkastellessa sisäänkäynnin tulee olla selkeästi opastettu ja opasteen tulee olla helposti havaittavassa paikassa. Opasteessa olisi hyvä näkyä etäisyys sisäänkäynnille. Sisäänkäynnin tulee olla helposti havaittavissa ja ovi tulee saada pysymään auki-asennossa turvallisesti. Havainnoitava asia on myös, onko sisäänkäynnin edustalla ohjaava pintamateriaali. (Invalidiliitto Ry c 2010.) Sisäänkäynnin edessä tulisi olla tasanne, jossa mahtuu kääntymään pyörätuolilla sekä avaamaan ja sulkemaan oven pyörätuolissa istuen (Rakennustietosäätiö 1998, 28). Sisäänkäynnin välittömässä läheisyydessä tulisi olla kohteen opastaulu (Invalidiliitto Ry c 2010). Taulukossa 1 ovat sisäänkäynnin kartoittamiseen tarvittavat mitoitukset.

Taulukko 1. Sisäänkäynti. (Invalidiliitto a 2010; Rakennustietosäätiö 1998.)

<u>SISÄÄNKÄYNTI</u>	
<u>Sisäänkäynnin vapaa leveys</u>	
pituus	≥ 1800 mm
leveys	≥ 1800 mm
<u>Oven vapaa leveys</u>	
	≥ 850 mm
<u>Tuulikaapin vapaa tila</u>	
syvyys	≥ 1500 mm
leveys	≥ 1400 mm
<u>Ovella sijaitseva kynnyks</u>	≤ 20 mm

Sisäänkäynnin yhteydessä olevat portaat, askelmat ja kynnykset ovat esteettömyyden havainnoinnin kannalta tärkeä asia. Kartoituksessa tulee kirjata ylös, millaisista portaista ja askelmista on kysymys. Sisäänkäynnin läheisyydessä olisi hyvä sijoittaa myös istuimia, jotka on sijoitettu pois kulkuväylältä. (Invalidiliitto Ry c 2010.)

3.2.2 Opasteet

Opasteiden tulee olla helposti havaittavissa. Opasteen tekstin korkeus maasta tulee olla 1400–1600 mm ja opastetta pitää pystyä katsomaan lähietäisyydeltä. Opasteiden kirjasinkoon tulisi olla 25–40 mm ja kirjasimen helppolukuinen. Lisäksi opasteesta havainnoidaan, onko siinä käytetty symboleja, kohokirjaimia sekä tekstin ja pohjan välistä kontrastia. Opasteen valaistusta on myös hyvä havainnoida sekä onko opasteen pinta häikäisemätön ja himmeä. Opasteet sijoitetaan kulkuväylän ulkopuolelle, jotta vältetään törmäysvaara. (Rakennustietosäätiö 1998, 67.)

Taulukko 2. Opasteet (Invalidiliitto Ry 2010.)

<u>OPASTEET</u>	
<u>Kirjasinkoko</u>	25-40 mm
<u>Korkeus lattiasta</u>	1400-1600 mm
kulkuväylän yläpuolella	≥2200 mm
kulkuväylän sivussa seinällä	1400- 1600 mm

3.2.3 Portaat

Esteettömyyttä kartoittaessa havainnoidaan myös portaat. Kartoitusta tehtäessä tulee kirjata ylös, minkälaisista portaista on kysymys (kierreportaat, kaarevat vai suoravartiset portaat). Porrasaskelmien lukumäärä ja askelmien välinen korkeus tulee kirjata ylös. Joka 10–15 porrasaskelman jälkeen olisi hyvä olla välitasanne. Porrasaskelman standardoidut mitat löytyvät taulukosta 3. Yksi havainnoitava tekijä on, pystyykö portaita etenemään tasaisella askelrytmillä. Havainnoitavia turvallisuusasioita ovat myös portaiden reunassa oleva mahdollinen kontrasti, avoaskelmat, askelman ulkoneva reuna, alkamis- ja päättymisalueen varoitusalue sekä onko vaarana joutua portaan alle (törmäysvaara). Tärkeää on havainnoida, onko portaiden yhteydessä portaan korvaava yhteys. (Invalidiliitto Ry c 2010; Rakennustietosäätiö 1998, 22–24.)

Taulukko 3. Portaات ja käsijohde. (Invalidiliitto Ry 2010; Rakennustietosäätiö 1998.)

<u>PORTAAT</u>	
<u>Askelma</u>	
leveys	≥ 1200 mm
syvyys	400-420 mm
nousukorkeus	120-160 mm
<u>Käsijohde</u>	
korkeus	700 mm
	900 mm

Portaiden läheisyydestä tulisi löytyä käsijohde, jos pystysuora tasoero on yli 500 mm tai jos portaiden ja luiskien tasanteiden eroa ei ole suojattu. Havainnoitavia asioita on, löytyykö käsijohde portaiden molemmilta puolilta, onko käsijohde yhtenäinen/katkeamaton. Käsijohteen tulisi jatkua portaiden alku- ja loppupäässä yli porrasaskelman keskimäärin 300 mm. Käsijohteen kiinnitys tulisi sijaita sen alapuolella ja käsijohteen päät olisi hyvä olla taivutettuna alas. (Invalidiliitto Ry c 2010; Rakennustietosäätiö 1998, 25.)

3.2.4 Luiskat

Kaikkien rakennusten sisäänkäyntien yhteydessä tulisi olla luiska, jotta myös liikuntaesteisillä olisi mahdollisuus päästä vaivattomasti rakennuksen sisälle. Luiskan pintamateriaali on yksi havainnoitava tekijä, onko pinta kova, tasainen, märkänäkin luis-tamaton. Luiskan kokonaispituus on kartoitettava tekijä. Jos luiska on yli 6000 mm, siinä tulisi olla välitasanne ja luiskan tulisi kääntyä ainoastaan välitasanteen kohdalla. On kuitenkin mahdollista, ettei luiska käänny välitasanteen kohdalla. Katetun luiskan kaltevuus saa olla ≤ 8 %, kun taas ei katetun luiskan kaltevuus saa olla ≤ 5 %. Havainnoitava on myös, onko luiskassa suojareuna molemmin puolin tai rajoittuuko luiska seinään. Olisi hyvä jos luiska erottuisi kontrastilla muusta kulkuväylästä. Luiskan reunoilla tulisi kulkea myös käsijohteet. Ulkona sijaitseva luiska olisi hyvä olla valaistu. (Invalidiliitto Ry c 2010; Rakennustietosäätiö 1998, 20.) Taulukossa 4 ovat luiskaan liittyvät mitoitus-

Taulukko 4. Luiska. (Invalidiliitto Ry 2010; Rakennustietosäätiö, 1998.)

<u>LUISKA</u>	
leveys	900- 1200 mm
<u>Välitasanne</u>	
pituus	2000 mm
<u>Välitasanteella käännös</u>	
leveys	1150 mm
pituus	1150 mm
<u>Vapaa tila</u>	
ennen luiskan alkamista	1500 mm
luiskan loppumisen jälkeen	1500 mm
<u>Suojareuna</u>	≥ 50 mm

3.2.5 Wc- ja pesutilat

Wc-tiloihin olisi hyvä olla esteetön pääsy heti rakennuksen aulatilasta tai sen välittömästä läheisyydestä ja sijoitus tulisi olla käyttäjän tai avustajan sukupuolesta riippumaton. Tilojen tulee olla käytettävissä ilman erillistä pyyntöä. Pesu- ja wc- tilat tulee olla selkeästi opastettu eli opaste on helposti havaittavissa olevassa paikassa joko kulkuväylän yläpuolella tai sivulla seinässä. Esteettömyyden ja saavutettavuuden kriteerit täyttävän wc- ja pesutilojen läheisyydestä tulee löytyä kansainvälisesti hyväksytty ISA-tunnus (Kuva 1) tai esteettömän wc:n tunnus (Kuva 2) Tunnus voidaan sijoittaa joko oveen tai seinään oven aukeamispuolelle. (Invalidiliitto Ry c 2010.)

Kuva 1. Kansainvälinen ISA-tunnus.
(Kulttuurilla kaikille 2010.)

Kuva 2. Esteetön WC.
(Kulttuurilla kaikille 2010.)

Pesutilojen ja wc-tilojen ovien leveyksiin ja vapaisiin tiloihin on käytössä samat normit kuin muidenkin ovien kohdalla. Vapaa tila oven vieressä aukeamispuolella tulee olla ≥ 400 mm. Oven avaamiseen tarvittavan voiman tulisi alittaa 10 N, joka on ≈ 1 kg. Näiden tilojen kohdalla ovea ja lukkoa tulisi olla mahdollista käyttää yhdellä kädellä. Wc- ja pesutilojen ovien tulee aueta aina ulospäin. (Rakennustietosäätiö 1998, 30, 34.)

Wc-tilojen kartoittamiseen liittyviä mitoituksia löytyy taulukosta 5. Wc-istuimen korkeuden tulee olla 480–500 mm, mutta mieluiten istuimen tulisi olla säädettävä. Istuimen yhteydessä tulee olla käsituet istuimen molemmin puolin ja niiden tulisi olla nostettavat tai käännettävät sekä mahdollista käyttää yhdellä kädellä. Wc- ja pesutiloissa olisi hyvä olla myös muita tukikaiteita turvallisuuden parantamiseksi, mutta ne eivät saa häiritä tilan käyttöä. Istuimelta etäisyys wc-paperitelineeseen ja käsisuihkuun tulee olla ≤ 300 mm, jotta niihin on helppo ylettyä. (Rakennustietosäätiö 1998, 34–35.)

Pukutilojen naulakkojen tai vaatekoukkujen korkeus tulisi olla 1200 mm. Naulakon eteen tulisi päästä myös apuvälineen kanssa. Pukeutumistilan tulisi sisältää penkkejä tai muita istuimia. Penkin korkeuden tulisi olla 500 mm ja pituuden ≥ 1200 mm sekä leveyden 600–700 mm. (Rakennustietosäätiö 1998, 40–41.)

Suihkuun tulee olla tasoeroton pääsy. Suihkupaikan vapaan tilan leveys tulisi olla 1300 x 1300 mm. Havainnoitava asia on myös, onko käytössä lainattavissa oleva suihkupyörätuoli tai kiinteä seinälle kääntyvä suihkuistuin (korkeus 500 mm, leveys ja syvyys 400 x 500 mm). Suihkupaikan seinissä tulisi olla myös tukikaiteet ja lat-

tiamateriaalin tulisi olla märkänäkin luistamaton. Suihkun korkeuden tulisi olla säädettävissä korkeuksille 1000–2000 mm tai suihkutiloissa tulisi olla mahdollisuus irrallisen käsisuihkun käyttöön. Suihkukalusteen etäisyys nurkasta tulisi olla ≥ 400 mm. (Rakennustietosäätiö 1998, 43.)

Hälytyslaitteen tulisi kuulua automaattisesti pukeutumis- ja wc-tiloihin. Hälytyslaite voi olla joko hälytysnappi tai – naru. Valaistuksen tulisi olla tasainen ja häikäisemätön, mutta silti riittävä wc- ja pesutiloissa. Valokatkaisijan korkeus lattiasta tulisi olla 850–1100 mm ja etäisyys nurkasta ≥ 400 mm. (Invalidiliitto Ry c 2010.)

Taulukko 5. Wc- ja pesutilat (Invalidiliitto a 2010; Rakennustietosäätiö, 1998.)

<u>WC- JA PESUTILAT</u>	
<u>Vapaa tila oven aukeamispuolella</u>	400 mm
<u>Vapaa tila wc-istuimen edessä</u>	
leveys	≥ 1500 mm
syvyys	≥ 1500 mm
<u>Vapaa tila wc-istuimen ja seinän välissä</u>	
sivuille	≥ 800 mm
taakse	300 mm
<u>Käsituet</u>	
korkeus lattiasta	800 mm
etäisyys toisistaan	600 mm
istuimen etupuolelle	≥ 200 mm
<u>Muut tukikaiteet</u>	
korkeus lattiasta	900 mm
<u>Pesuallas</u>	
vapaa tila leveys	≥ 1200 mm
vapaa tila syvyys	≥ 1200 mm
korkeus lattiasta	800 mm
<u>Vapaa polvitila altaan alapuolella</u>	
leveys	≥ 800 mm
syvyys	≥ 600 mm
korkeus	≥ 670 mm

4 SOVELTAVA LIIKUNTA

Erityisryhmien liikunnalla eli soveltavalla liikunnalla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joilla on vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai sosiaalisen tilanteen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan. Näiden henkilöiden liikunta vaatii soveltamista ja erityisosaamista. (Mälkiä 2002, 6; Piispanen 2010, 1). Erityistukea tarvitsevien henkilöiden liikunnasta käytetään termejä erityisryhmien liikunta ja soveltava liikunta. Erityisryhmien liikunnaksi luokitellaan, jos henkilön sairaus, vamma tai toiminnan rajoite vaikeuttaa yleisten liikuntapalvelujen käyttöä sekä riittävää liikunnan harrastamista. Liikunnalla on myös erityistä terveydellistä sekä kuntouttavaa merkitystä. Jos sairaus tai vamma tuo erikoistarpeen liikunnan harrastamiseksi, puhutaan soveltavasta liikunnasta. (Alaranta 2005, 526.)

Suomessa erityisryhmien liikunta on alkanut saada enemmän huomiota 1980-luvulla, jolloin liikuntalakiin tehtiin muutoksia. Liikuntalain mukaan kuntien tulee kehittää sekä paikallista että alueellista yhteistyötä ja terveyttä edistävää liikuntaa tarjoamalla liikuntapaikkoja ja järjestämällä liikuntaa. Toiminnassa tulee ottaa huomioon myös erityisryhmät. (Liikuntalaki 18.12.1998/1054, § 1,2.) Muun muassa liikuntapaikkojen esteettömyyteen alettiin kiinnittää huomiota ja vammaisille henkilöille soveltuvat liikuntapaikat alkoivat kehittyä. Myös erityisryhmien liikunnan koulutusosuuksia alettiin lisätä esimerkiksi liikunnanohjaaja-, liikunnanopettaja-, ja fysioterapeuttikoulutuksissa. 1980-luvulla alkanut kehitys johti myös valtion liikuntaneuvoston erityisryhmien liikunnan jaoston perustamiseen. (Mälkiä 2002, 413.) Erityisryhmien liikunnan harrastamisella on myös todettu olevan yhteiskunnallista merkitystä, sillä harrastusten myötä päivittäisen avun tarve vähenee ja omatoimisuus lisääntyy. Yhteiskunnallisen merkityksen lisäksi saavutetaan hyötyjä toimintakykyisyydessä sekä tasa-arvoisuudessa sekä yhteisvastuullisuudessa. (Koivumäki 1994, 65.)

Erityisryhmiin kuuluva henkilö hyötyy liikunnan harrastamisesta jopa enemmän kuin muut. Yksilötasolla hyödyt näkyvät fyysisen kunnon kasvuna sekä omatoimisuuden lisääntymisenä, mutta yhteiskunnallisella tasolla hyöty näkyy myös kansantaloudellisesti laitoshoidon tarpeen vähenemisenä. Liikunnan merkitys vammaisen henkilön

fyysisen kehityksen tukena sekä toimintakyvyn ylläpitäjänä tunnustetaan laajasti ja näillä tekijöillä on suuri merkitys lapsen kokonaiskehityksessä että elämän laadussa. Onnistuneilla liikuntakokemuksilla on yhteyttä lapsen itsetuntoon ja minäkuvan kehittymiseen sekä käsitys omasta itsestä vahvistuu. Kun liikunta mielletään elämäntavaksi jo lapsena, se säilyy yleensä paremmin aikuisikään asti. (Huovinen 2007, 186–187, 194.)

Käsite soveltava liikunta on syrjäyttämässä aikaisemmin käytetyn termin erityisryhmien liikunta. Yleisesti ajattelun suunta on muuttunut negatiivisten asioiden sijaan positiivisten asioiden suuntaan, rajoituksista mahdollisuuksiin. Myös vammaisen tai pitkäaikaissairaana henkilön rooli on siirtymässä autettavasta henkilöstä osallistumisensa päättäjäksi. Soveltavassa liikunnassa perusajatuksena on soveltaa ja eriyttää toimintaa niin, että siihen olisi kaikkien mahdollista osallistua. Yksi soveltavan liikunnan filosofia on, että vamma tai sairaus ei saa olla itsenäistä toimintaa estävä tekijä, vaikka se onkin välillä hidastava tekijä. Tavoitteena olisi, että kun tarvittavat tukitoimet on järjestetty, erityisryhmiin kuuluvat henkilöt voisivat osallistua liikuntaan koko elämänsä ajan. Mälkiä (2002) tuo esille myös näkökulman, jonka mukaan esimerkiksi fysioterapialla on ollut osuutta uusien asioiden sekä liikemallien opettelussa. Fysioterapiassa on käytetty liikuntaa kuntoutuksen osana jo pitkään. Näin ollen fysioterapeutti on mukana liikuntakasvatuksessa ja soveltavassa liikunnassa. (Mälkiä 2002, 7, 8, 11, 410.)

Suomessa on kasvamassa sukupolvi, joka on varhaisesta lapsuudesta alkaen integroitunut ja inklusoitunut laaja-alaisesti. Tulevaisuudessa he eivät tule hyväksymään eriytettyä toimintaa kuten aikaisemmat sukupolvet. Uusi sukupolvi on kasvanut ajatukseen, jossa heillä on mahdollisuus valita harrastustapansa sekä vaikuttaa toimijoina ja päättäjinä. Yksilötasolla on kysymys tasavertaisesta valinnan vapaudesta, tasavertaisuudesta sekä mahdollisuudesta harrastaa liikuntaa lähellä kotia ja siellä missä muutenkin. Erillisten ryhmien ja harrastustoiminnan sijaan tulisi pyrkiä avaamaan jo valmiina olevia vaihtoehtoja kaikille avoimeksi ja saavutettavaksi toiminnaksi. (Laaksonen 2006, 20–23.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS

Vuonna 2007 Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan asettaman integraatiotyöryhmän muistiossa todetaan liikunnan kehittämiskohteeksi liikuntakulttuuri. Tavoitteena olisi, että vammaiset, pitkäaikaissairaat ja ikäihmiset voisivat valita liikunnan harrastusmuotonsa, -tasonsa sekä ympäristönsä kuten muutkin ihmiset ja liikuntakulttuurin avoimuus kehittyisi. Jaoston tavoitteena on, että erityistukea tarvitsevilla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus erilaisiin harrastuksiin niin erityisliikunnan järjestöissä kuin yleisissä urheiluseuroissakin. (Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaoston työsuunnitelma 2007–2011.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää erityistukea tarvitsevien lasten täysivaltaista osallistumista liikuntaleirille. Työn tarkoituksena ei ole testata mitään valmista teoriaa tai hypoteesia, vaan tarkastella leirille osallistumiseen liittyviä asioita sekä sitä edistäviä että estäviä seikkoja. Opinnäytetyöstä saatujen tulosten avulla edistetään erityistukea tarvitsevien lasten osallistumista liikuntaan ja leiritoimintaan sekä kaikille avointa toimintaa.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, jossa tutkitaan erityistukea tarvitsevien lasten osallistumista liikuntaleirille. Opinnäytetyö perustuu tiedonhankintaan ja aineiston kokoamiseen todellisessa tilanteessa. Leirille osallistuvat lapset ja heidän toimintansa leirillä sekä leiriympäristö toimivat tiedonkeruumenetelmänä. Opinnäytetyössä mukana oleva ryhmä eli Futuurileiriläiset ovat tarkoituksenmukaisesti valittu joukko, jonka toimintaa tarkastellaan. (Hirsjärvi 2009, 164.)

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä ovat:

- Mitkä tekijät vaikuttavat erityistukea tarvitsevien lasten fyysisiin suorituksiin Pitkis Sportin Futuurileirillä?
- Mitkä tekijät vaikuttavat erityistukea tarvitsevien lasten osallistumiseen Pitkis Sportin Futuurileirillä?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA MENETELMÄT

Ajatus opinnäytetyön tekemisestä tuli Pitkis Sport-leirillä kesällä 2009. Työn aiheena oli alusta asti tutkia Futuurileirin toimimista Pitkis Sportilla, mutta tarkka rajaus aiheesta ja menetelmät alkoivat tarkentua syksyllä 2009 ja talvella 2010. Futuurileiriläisten toimintaa Pitkis Sportilla olisi ollut mahdollista tutkia eri näkökulmista, mutta kaikille avoimen liikuntaleirin kehittämisen näkökulmasta erityistukea tarvitsevien lasten suoritusten ja osallistumisen kartoittaminen tuntui tärkeimmältä tutkimuskohteelta. Opinnäytetyössä on kartoitettu myös leiriolosuhteiden esteettömyyttä, joka on yhteydessä suoritukseen ja osallistumiseen. Sekä suoritusten ja osallistumisen havainnointiin että esteettömyyskartoitukseen käytetyt lomakkeet löytyvät liitteistä 1 ja 2.

6.1 Toteutus

Opinnäytetyön toteutus tapahtui Pitkis Sport leirillä heinäkuussa 2010. Leirin kesto on viisi päivää, maanantaista perjantaihin. Opinnäytetyön toteutukseen kuuluivat Pitkäljärven maaston sekä käytettävissä olevien tilojen esteettömyyden kartoittaminen, jossa käytettiin apuna esteettömyyskartoituslomaketta. Tämän lisäksi opinnäytetyötä varten havainnoitiin Futuurileiriläisten suorituksia ja osallistumista leirin eri toimintoihin. Havainnoinnin tukena käytettiin havainnointikaavaketta, jossa oli mahdollisuus myös kaavakkeen ulkopuolisten asioiden tarkasteluun. Itse leiriläiset olivat välillinen joukko tarkastella toimintaa, ennemminkin tarkoituksena oli tarkastella tilanteita ja niissä esille nousevia asioita. Suoritusten ja osallistumisen havainnointia tapahtui koko leirin ajan ohjatuissa liikuntatuokioissa, mutta myös kaikki muut leirillä esiin tulevat asiat kuuluivat havainnointiin.

Futuurileirillä ohjaajina toimi sairaanhoitaja-, sosionomi- sekä fysioterapiaopiskelijoita. Leirin alussa heille kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta ja kehoitettiin tuomaan esille omia havaintojaan suorituksista ja osallistumisesta sekä esteettömyydestä. Ohjaajat olivat leirillä tiiviisti tekemisissä leiriläisten kanssa ja heidän kanssaan toimiessa mahdolliset ongelmakohdat tulisivat parhaiten esille. Havainnoinnin leirin aikana suoritti opinnäytetyön tekijä ja muiden ohjaajien havainnot olivat spontaaneja huomioita, jotka kirjattiin ylös.

6.1.1 Pitkis Sport-liikuntaleiri 2010

Lounais-Suomen liikunta ja urheilu ry eli LiikU ry on liikunnan asiantuntija Lounais-Suomessa. LiikU järjestää lapsille ja aikuisille erilaisia liikuntatapahtumia ja leirejä sekä kouluttaa lasten kanssa työskenteleviä henkilöitä. Lisäksi se innostaa seuratoimijoita ja työyhteisöjä liikuttamaan lapsia ja aikuisia. LiikU:n visiona on tuoda liikunta jokaisen lounaissuomalaisen elämäntavaksi. (LiikU ry a 2010.)

LiikU ry:n organisoimalle Pitkis Sport-liikuntaleirille osallistui kesällä 2010 noin 1500 leiriläistä ja yli 200 vapaaehtoista kouluttajaa. Lajileirejä vuonna 2010 oli yli 40 ja leirille osallistuvat lapset sijoittuvat aina johonkin lajileiriin. Pitkis Sport on Suomen suurin monipuolisen liikunnan leiri. (LiikU ry c, 2010) Pitkis Sportilla toteutuu Fair Play- reilu peli, jolloin jokaisella on mahdollisuus onnistua ja tekemisestä näkyy yhdessä toimimisen ilo. Kaikilla on yhteiset pelisäännöt ja kaikki lapset ovat tasavertaisia. Pitkis Sportin säännöt opettavat kunnioittamaan luontoa, ohjaavat hyvin käytöstapoihin sekä huolehtimaan siisteydestä ja hygieniasta. (LiikU b 2010, 3-4.)

Majoittuminen leirillä tapahtuu teltoissa Pitkäjärven maastossa. Futuurileiriläiset majoittuvat leirillä puolijoukkueltoissa ja tarvittaessa pienemmissä teltoissa. Futuurileirin teltta-alue sijoittuu lähelle soluasuntoja, sillä Futuurileirillä on mahdollisuus käyttää yhtä soluasuntoa esimerkiksi leiriläisten lääkkeiden ja tärkeimpien tavaroiden säilytykseen. Soluasunnossa on myös tarvittaessa mahdollisuus yöpyä, jos tilanne sitä vaatii. Perusolettamuksena kuitenkin on, että niin leiriläiset kuin ohjaajatkin majoittuvat teltoihin aidon leirikokemuksen takaamiseksi.

Ruokailut leirillä on järjestetty ulkona ruokailukatoksissa, joissa Futuurileirillä on käytössään pöytiä ja penkkejä. Ruoka haetaan ruokailulinjastoista omille ruokailuas-tioille ja siirrytään syömään ruokailukatokseen. Ruokailut on ajoitettu tiukasti, jotta ruokailutilat eivät ruuhkautuisi. Jokaisella leirillä on noin viisi minuuttia aikaa kulkea linjaston läpi ja siirtyä ruokailukatokseen. Leirillä ruokailut suoritetaan neljä kertaa, aamupala, lounas, päivällinen sekä iltapala. Yhtenä päivänä Futuurileiri syö kenttä-lounaan Porin Prikaatilla, jolloin ei ole käytettävissä ruokailukatosta tai penkkejä.

Jokaiselle leiripäivälle on järjestetty erilaista ohjelmaa, tarkoituksena saada mahdollisimman paljon kokemuksia liikunnasta. Erikoisuutena muihin päiviin Futuurileiriläiset matkustavat yhtenä päivänä Porin Prikaatille linja-autokyydillä, jossa he pääsevät kokeilemaan judoa. Lisäksi leirillä on mahdollista varata muuta toimintaa, kuten uinti ja sauna, kaupunkisota, seinäkiipeily sekä erilaisia pelivälineitä ja pelialueita. Muun toiminnan lisäksi leirin ohjelmaan kuuluvat avajaiset, lajinvaihtopäivä, vierailupäivä ja siihen kuuluva iltajuhla, disko tai elokuvailta sekä päättäjaiset. Futuurileirin viikko-ohjelma löytyy liitteestä 3.

6.2 Menetelmät

Tiedonkeruumenetelmänä opinnäytetyössä käytetään havainnointia sekä esteettömyyskartoitusta. Havainnointi on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmistä. Havainnoinnin etuna on, että sillä saadaan välitöntä tietoa ryhmän toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi tapahtuu Pitkis Sport-leirillä kesällä 2010, jossa tilanteet ja tapahtumat ovat aitoja sekä totuudenmukaisia. (Hirsjärvi 2009, 212–217.) Opinnäytetyössä havainnoinnin pohjana toimii ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health), josta työni painottuu suoritusten ja osallistumisen havainnointiin. Tämä osa-alue kattaa niitä aihe-alueita, jotka tarkastelevat toimintakykyä niin yksilön kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Yhtenä havainnoinnin apuvälineenä toimii myös Australian Sports Commissionin kehittämä TREE-malli (Teaching/coaching style, Rules and regulations, Equipment, Environments), jonka Nuori Suomi ry on suomentanut soveltamiset OSAT-malliksi. ICF-mallista on huomioitu myös ympäristötekijät ja niiden vaikutus suorituksiin ja osallistumiseen. Tätä tekijää on tutkittu esteettömyyskartoituksen avulla.

Havainnointi on yksi tutkimuksen perusmetodeista, jossa havainnointi ei ole vain asioiden ja ilmiöiden näkemistä vaan tietoista tarkkailua. Havainnointia pidetään hyvänä tutkimusmenetelmänä, kun tutkimusjoukkona toimivat lapset ja nuoret tai jos tutkittavat tilanteet ovat vaikeasti ennakoitavissa ja nopeasti muuttuvia. (Vilkka 2006, 37–38.) Myös Hirsjärvi toteaa teoksessaan havainnoinnin olevan yksi hyvä kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmistä. Menetelmän etuna on, että sillä saadaan välitöntä tietoa ryhmän toiminnasta ja käyttäytymisestä. (Hirsjärvi 2009, 213–214.)

Havainnointi on menetelmänä kiistelty, sillä eri havainnoitsijat saavat samasta tilanteesta erilaisia havaintoja tutkittavakseen. Näin havainnoinnin toistettavuus ei ole mahdollista. Kuitenkin havainnointi on hyvä laadullisen tutkimuksen aineiston keräämiseen käytettävä menetelmä. (Vilka 2006, 38.) Kvalitatiivisen tutkimuksen havainnointi voi olla mukautunutta luonnolliseen toimintaan ja näin ollen täysin vapaa. (Hirsjärvi 2009, 214–215.) Luonnollisessa ympäristössä tehdyn havainnoinnin etuna on, että havainto tehdään aina siinä asiayhteydessä, jossa se ilmenee. Tämä on havainnointiin perustuvan toimintatutkimuksen yksi edellytys. (Vilka 2006, 38.)

6.3 Osallistuva havainnointi

Osallistuva havainnointi eli vapaa ja tutkittavan ryhmän toimintaan mukautunut havainnointi on tyypillisesti laadullisen tutkimuksen menetelmä. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu ryhmän tai tutkittavan kohteen toimintaan tietyn ajanjakson ajan. Tämä edellyttää, että tutkija pääsee sisälle tutkittavaan ryhmään. Havainnointi kohdistetaan tiettyihin tapahtumiin ja tilanteisiin. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkimusjoukko ikään kuin johdattelee tutkijan tutkimusongelman äärelle. Opinnäytetyössä tutkittava joukko kertoo toiminnallaan, mitkä asiat vaikuttavat heidän suorituksiinsa ja osallistumiseensa leirillä. Vapaa havainnointi on vaativa tutkimusmenetelmä, sillä tilanteessa saatu tietomäärä on laaja ja tutkimustilanteessa sen kirjoittaminen muistiin voi olla hankalaa. Tutkija usein tutustuu tutkittavaan kohteeseen jo ennalta. (Vilka 2006, 40–41, 44–45.) Opinnäytetyön toteutuksen aikana ollaan tiiviissä kontaktissa tutkittavan ryhmän kanssa.

6.4 Aktivoiva osallistuva havainnointi

Aktivoiva osallistuva havainnointi tunnetaan myös termillä toimintatutkimus. Se on ennemmin tutkimusasetelma kuin tutkimusmenetelmä. Aktivoivassa osallistuvassa havainnoinnissa tutkija havainnoi tilannekeskeisesti toimintaa, pyrkii aktiiviseen vaikuttamiseen ja muuttamaan tämän hetkistä tilannetta. Tutkimus toteutetaan vuorovaikutuksessa tutkittavan joukon kanssa, joka muodostaa tutkimusasetelman. Aktivoiva osallistuva havainnointi ei tutki yksilötasolla kenenkään osallistumista toimin-

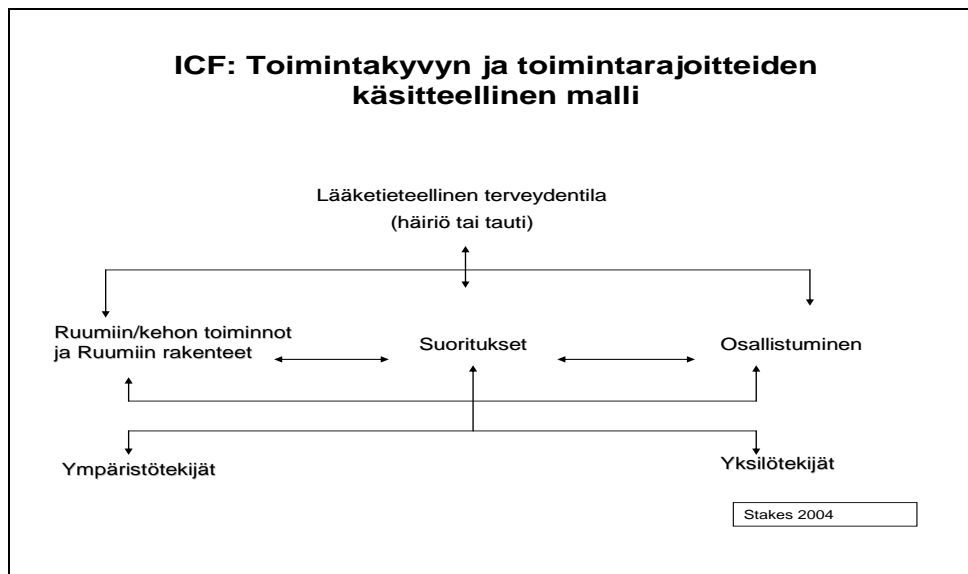
taan vaan pyrkii suuremman joukon aktivointiin ja muutokseen. (Vilkkä 2006, 46–48.) Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää erityistukea tarvitsevien lasten osallistumiseen ja suoritukseen vaikuttavia tekijöitä ja esittää parannusehdotuksia leirin järjestäjätaholle. Näin pyritään aloittamaan prosessi, joka jatkossa helpottaisi lasten osallistumista leirille eli pyritään muutokseen toiminnassa.

6.5 ICF

Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus, ICF, on osa WHO:n kansainvälistä ”luokitusperhettä” (Stakes 2004, 3). ICF on yhdenmukainen tapa kuvata tekijöitä, jotka tukevat tai estävät henkilön selviytymistä jokapäiväisestä elämästä. Sitä ei kuitenkaan voida pitää mittaus- tai arviointimenetelmänä, sillä arvio perustuu ammattihenkilön subjektiiviseen arvioon eikä näin ollen ole toistettavissa oleva mittausmenetelmä.

ICF on jaettu kahteen osaan, joista ensimmäinen osa käsittelee toimintakykyä ja toimintarajoitteita (ruumiin ja kehon toiminnot / ruumiin rakenteet sekä suoritukset ja osallistuminen). Toinen osa tarkastelee kontekstuaalisia tekijöitä eli ympäristötekijöitä ja yksilötekijöitä. (Stakes 2004, 3-10.) Luokitus auttaa kuvaamaan niin toimintakyvyn tai yksittäisen suorituksen vahvuuksia ja toisaalta toimintakyvyn heikkouksia. (Karppi 2007, 25–26.) Toisin sanoen ICF kuvaa toiminnallista terveydentilaa ja terveyteen liittyvää toiminnallista tilaa (Stakes 2004,3).

Yksi ICF-luokituksen tavoitteista on helpottaa henkilön tilanteen kuvaamista ja tukea kokonaisvaltaista ajattelua. ICF-kuvion (kuva 3) tarkoituksena on auttaa jäsentämään tietoa ja auttaa yhdistämään informaation eri osat toisiinsa.

Kuva 3. ICF, osa-alueiden vuorovaikutussuhteet. (Stakes 2004)

Järvikoski pitää ICF-mallia luonteeltaan interaktiivisena, jota hän selittää terveydentilan vaikutuksella suorituksiin ja osallistumiseen sekä suoritusten ja osallistumisen vaikutuksella terveydentilaan. Kyseessä on siis molempiin suuntiin vaikuttava vuorovaikutussuhde. Yksilölliset ja ympäristötekijät vaikuttavat ruumiin ja kehon toimintoihin sekä osallistumiseen, mutta myös toimintamme muuttaa koko ajan ympäristöä. Muutos yhdessä ICF:n osatekijässä merkitsee muutosta myös muissa osatekijöissä. Keskeistä on kuitenkin, että henkilö sairaudestaan tai vammastaan huolimatta selviytyisi jokapäiväisestä elämästä. (Järvikoski 2008, 82.)

6.5.1 ICF- Children and Youth

ICF-luokituksesta on julkaistu myös lasten versio, ICF-CY (Children and Youth). ICF-CY taustalla voidaan nähdä YK:n vuonna 1989 lasten oikeuksien julistuksen 23. artikla. Artiklassa todetaan, että niin fyysisesti kuin psyykkisesti sairaan lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja kunnollisesta elämästä tilanteessa, joka takaa ihmisarvon, edistää itseluottamusta sekä helpottaa lapsen aktiivista osallistumista yhteiskuntaan. Kaikki nämä tekijät sekä osa-alueet vaikuttavat lapsen ja nuoren kasvumahdollisuuksiin, sosiaaliseen osallistumiseen ja itsenäistymiseen.

Kun kyseessä on alle 18-vuotias lapsi tai nuori, ICF-CY tarjoaa yksityiskohtaisempaa informaatiota kuin ICF, sillä se ottaa huomioon lapsen ja nuoren nopean kasvun

(fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen) ja kehityksen kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Lisäksi ICF-CY huomioi myös tarkkaavaisuuteen, muistiin ja ymmärtämiseen liittyvän älyllisen toimintakyvyn, leikkiin, oppimiseen sekä perhe-elämään ja opiskeluun liittyviä toimintoja eri ikäkausina. (WHO 2007, 7, 13, 18.)

ICF-CY tuo ympäristötekijät esiin lapsen ja nuoren näkökulmasta. Keskeisenä asiana on tällöin ympäristön rakenteen muuttuminen lapsen ja nuoren kasvaessa. Muutokset vaikuttavat lapsen ja nuoren kasvaessa itseluottamuksen ja itsenäistymisen kehittymiseen. Negatiiviset ympäristötekijät vaikuttavat lapseen ja nuoreen voimakkaammin kuin aikuiseen. (WHO 2007, 16.)

6.5.2 ICF- luokituksen rooli opinnäytetyössä

ICF-luokituksesta opinnäytetyö painottuu suoritusten ja osallistumisen havainnointiin, sillä tämä osa-alue kattaa niitä aihe-alueita, jotka tarkastelevat toimintakykyä niin yksilön kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Stakesin (2004) julkaisema kirja ICF, Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus, määrittelee suoritukset ja osallistumisen seuraavasti; ”Suoritus on tehtävä tai toimi, jonka yksilö toteuttaa. Osallistuminen on osallisuutta elämän tilanteisiin. Suoritusrajoite on vaikeus, joka yksilöllä on tehtävän tai toimen toteuttamisessa. Osallistumisrajoite on ongelma, jonka yksilö kokee osallisuudessa elämän tilanteisiin.” (Stakes 2004, 3-10, 15.)

Toinen opinnäytetyössä painottuva tekijä on ympäristötekijät. Ympäristötekijät ovat fyysisiä ja psyykkisiä tekijöitä sekä asenneympäristö, jossa henkilöt asuvat ja elävät. Siksi ympäristötekijät vaikuttavat kaikkiin aihealueisiin, kun kysymyksessä on toimintakyky tai toiminnanrajoite. Ympäristötekijät voivat vaikuttaa joko edistävästi tai estävästi henkilön suoriutumiseen yhteiskunnan jäsenenä. Ympäristötekijöitä tarkastellessa tulisi miettiä, missä määrin kyseessä on edistävä tai rajoittava tekijä. Jos ympäristötekijä nähdään rajoittavana tekijänä, on tarkoituksenmukaista arvioida, kuinka usein tämä este aiheuttaa henkilölle haittaa, onko este suuri vai pieni ja onko se vältettävissä vai ei. ICF tuo esille näkökulman, jossa ympäristötekijä voi olla rajoittava siksi, että se on olemassa, esimerkiksi negatiivinen asenne vammaisia henkilöitä koh-

taan, tai siksi, että se puuttuu, esimerkiksi silloin kun tarvittavaa palvelua ei ole saatavilla. Ympäristötekijöiden vuorovaikutus on hyvin moninaista ja monimutkaista niiden henkilöiden elämään, joilla on terveysongelmia. (Stakes 2004, 8, 10, 16, 169.) Karppi (2007) tuo artikkelissaan esille, että olennaista toimintakykyä ja toimintamahdollisuuksia arvioitaessa on huomioida henkilön ympäristötekijät sekä tyypilliset yksilötekijät. Silloin kun toimintakyvyn muutos aiheuttaa vaikeuksia toimia ympäristössä, puhutaan vammautumisprosessista. Prosessi voi olla myös päinvastainen, jolloin toimintakyky palautuu tai parantuu sellaisiin ympäristön muutoksiin, jotka tukevat tai mahdollistavat henkilön itsenäisen toiminnan. (Karppi 2007, 25–26.)

6.6 Soveltamisen OSAT-malli

Australiassa kehitetty TREE-malli (Teaching/coaching style, Rules and regulations, Equipment, Environments) on saanut Suomessa nimekseen Soveltamisen OSAT, soveltamisen neljä ulottuvuutta. OSAT-mallissa huomioidaan liikkujan toimintakyky ja ominaisuudet, mutta myös ympäristöä ja olosuhteita muokataan tilanteeseen soveltuvalla tavalla (Nuori Suomi Ry 2010). OSAT-mallin ideana on, että valmentajien, ohjaajien, opettajien ei tulisi kohdella ketään eri tavalla vamman tai sairauden takia, vaan OSAT-mallin kautta heidän tulisi taata, että lähestymistapa on inklusiivinen (Black 2005, 1). Pitkis Sport-liikuntaleirille OSAT-malli sopii hyvin, koska lapsilähtöisen toiminnan ajatuksena tulisi olla jokaiselle soveltuvan, jokaisen mahdollisuuksista ja tarpeista lähtevä toiminta. OSAT-mallilla on mahdollista räätälöidä jokaiselle hieman erilainen kokonaisuus. (Nuori Suomi Ry 2010.)

OSAT-mallia voidaan käyttää käytännön työkaluna liikunnan suunnittelussa. Sen tarkoituksena on helpottaa liikunnan suunnittelijaa ja ohjaajaa soveltamaan sekä muuttamaan toimintaa niin, että kaikkien on mahdollista osallistua. (Black 2005, 1.) OSAT-mallissa voidaan soveltaa neljää eri tekijää; opetustyyli, säännöt ja ohjeet, asianmukaiset välineet sekä tila ja ympäristö. Opetusta suunniteltaessa tulisi ajatella osallistujalähtöisesti, onko toiminta suunniteltu vastaamaan osallistujien tarpeita, ote-taanko opetuksessa huomioon liikkujien erityistarpeet ja osaamisalueet? Toiminnan sääntöjä voidaan muuttaa vastaamaan osallistujien tarpeita ja taitoja, kuitenkin niin, että toiminnan perusidea säilyy. Tällöin ohjaajan tulee olla selvillä, mikä on toimin-

nan perusidea ja ydinkohta. Jos toiminnassa on tarpeen käyttää välineitä, tulisi niiden olla asianmukaiset. Jo suunnitteluvaiheessa tulisi miettiä, mitkä ja minkä kokoiset välineet soveltuvat parhaiten ryhmälle ja heidän toimintaansa. Eri välineiden käytöllä tai muokkaamalla käytössä olevia välineitä voidaan saada osallistujat paremmin mukaan toimintaan. Toiminnassa käytettävä tila tai ympäristö tulisi miettiä etukäteen. Suunnitteluvaiheessa tulisi miettiä, onko tarvetta rajata tai laajentaa tilaa, miten osallistujat jaetaan vai tapahtuuko toiminta koko ryhmässä. (Nuori Suomi Ry 2010)

6.7 Esteettömyyskartoitus

Esteettömyyskartoitus on keino tilojen ja ympäristön saavutettavuuden selvittämiseksi. Kartoituksen tekeminen kertoo tilojen tämän hetkisestä tilanteesta, mutta ei välttämättä vielä johda muutoksien tekemiseen eikä kehitä esteettömyyttä tai saavutettavuutta. Tärkeää olisi, että esteettömyyskartoituksen tekeminen johtaisi myös muutosten tekemiseen. (VAU ry 2009.)

Esteettömyyden kartoittamiseksi on kehitetty valmiita lomakkeita, esimerkiksi ESKEH-projektin (esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen) lomakkeet, joilla voidaan kartoittaa sekä rakennuksia että ulkoalueita (Invalidiliitto Ry a 2010). Rakennustietosäätiö on julkaissut suunnitteluoppaan Esteetön rakennus ja ympäristö ja oppaassa olevat tiedot, mitoitusohjeet sekä piirrokset luovat pohjan esteettömyyskartoituksessa esiintyville standardoiduille mitoituksille. Oppaan pohjalta voidaan kehittää esteettömyyskartoituslomakkeita. (Rakennustietosäätiö 1998, 3, 8-9.)

6.8 Analysointi

Laadullisen tutkimuksen aineiston analysointi tapahtuu kahdessa vaiheessa. Nämä vaiheet ovat pelkistäminen eli havaintojen yhdistäminen ja niin sanottu arvoituksen ratkaiseminen eli tulosten tulkinta. Nämä vaiheet nivoutuvat toisiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa havainnoimalla saatu materiaali ei ole itsessään vastaus siihen, mitä ollaan tutkimassa eli tutkimusaineisto ei ole suoraan vastaus tutkimuskysymyksiin

vaan materiaalia, josta tutkimus tehdään. Siksi ennen tulosten tulkintaa havainnoinnilla saatu materiaali analysoidaan eli ryhmitellään ja yhdistellään johtolangoiksi, joista tulosten tulkinta tehdään. (Vilka 2006, 81.)

Opinnäytetyössä on käytetty havainnoimalla saatujen suorituksiin ja osallistumiseen vaikuttavien tekijöiden analysointiin SWOT-analyysia. Tässä analysointitavassa kerätty materiaali jaetaan ryhmiin vahvuudet ja mahdollisuudet, heikkoudet ja uhat. Vahvuudet ja mahdollisuudet nähdään positiivisina tekijöinä, kun taas heikkoudet ja uhat negatiivisina tekijöinä. Näiden ryhmien välille on mahdollista etsiä materiaalista yhteistä nimittäjää. (Vilka 2006, 85.) Kun nämä tekijät on ryhmitelty, voidaan todeta, mitkä tekijät vaikuttavat erityistukea tarvitsevien lasten suoritukseen ja osallistumiseen leirin eri toimintoihin. Sen lisäksi, että nähdään suoritukseen ja osallistumiseen vaikuttavat tekijät, nähdään, mitkä niistä ovat toimintaa tukevia ja mitkä toimintaa estäviä tekijöitä. Joitain tekijöitä on vaikea luokitella vain yhteen ryhmään, sillä ne voidaan nähdä erilaisessa roolissa eri ryhmässä tai ne saattavat sijoittua kahden ryhmän välimaastoon kuulumatta selvästi kumpaankaan.

Esteettömyyskartoituksesta saadut havainnot kertovat rakennusten tämän hetkisestä tilanteesta. Näitä tuloksia on avattu jäljempänä kertomalla esille tulleita asioita sekä havainnollistamalla asioita kuvien avulla.

7 TULOKSET

Seuraavissa kappaleissa on esitetty opinnäytetyön tuloksia. Taulukosta 6 näkyy suoritusten ja osallistumisen vahvuudet ja mahdollisuudet. Taulukosta 7 näkyy havainnoimalla esille nousseet suoritusten ja osallistumisen heikkoudet ja uhat. Esteettömyyskartoituksessa esille tulleet asiat on esitetty kappaleessa 7.2.

7.1 Suoritukset ja osallistuminen

Taulukko 6. Vahvuudet ja mahdollisuudet.

<u>VAHVUUDET JA MAHDOLLISUUDET</u>
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Moniammatillinen ohjaajien ryhmä</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ sairaanhoitajaopiskelijat ➤ sosionimiopiskelijat ➤ fysioterapeuttiopiskelijat
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ohjaajien lukumäärä</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ohjaajia huomattavasti enemmän kuin muilla leireillä
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Lajijohtajien ammattitaito</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ erityisliikunnan ammattilaisia ➤ leirin suunnittelu ja toteutus ammattitaitoista sekä suorituksia ja osallistumista tukevaa ➤ toiminnan soveltaminen ja eriyttäminen mahdollista (Soveltamisen OSAT-malli)
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Futuurileirin ohjaajien positiivinen motivaatio ja asenne leiriä kohtaan</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ tukee suorituksia ja osallistumista
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Futuurileiriläisten positiivinen motivaatio ja asenne leiriä sekä toimintaa kohtaan</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ lapsi osallistuu leirille omasta tahdostaan ja odotukset leiriä ja toimintaa kohtaan ovat positiivisia
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Lasten yksilötekijät</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ erilaiset tunnetilat uusia toimintoja kohtaan ➤ sairaus tai vamma, motoriset taidot, oman kehon hahmotus, keskittyminen toimintaan ym. tekijät
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Futuurileirin sijoitus leirialueella</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Wc- ja pesutilat mahdollisimman lähellä ➤ Soluasunto vieressä ➤ Yksi leirin pääteistä lähellä Futuurileirin porttia

Futuurileiriläisten suorituksia ja osallistumista tukee moniammatillinen ohjaajien ryhmä sekä lajijohtajien ammattitaito soveltavan liikunnan osa-alueelta. Nämä tekijät tukevat vahvasti lasten suorituksia ja osallistumista leiriin ja sen toimintaan.

Futuurileirin ohjaajien sekä lasten positiivinen motivaatio ja asenne leiriä kohtaan ovat toimintaa vahvasti tukevia tekijöitä. Lapset osallistuvat leirille omasta tahdostaan ja he ovat motivoituneita toimintaan, he haluavat osallistua leirin toimintoihin

sekä viihtyvät leirillä. Kun tunnetilat toimintaa kohtaan ovat positiivisia, osallistuminen on aktiivista ja lapset kokevat toiminnan mielekkäänä. Ohjaajan positiivinen motivaatio ja asenne lisäävät lasten osallistumismahdollisuuksia, sillä motivoitunut ohjaaja haluaa tukea lasten suorituksia ja osallistumista sekä hän huolehtii, että lapset ovat halutessaan aktiivisesti mukana toiminnassa.

Futuurileirin sijoitus leirialueella on mietitty tukemaan lasten suorituksia ja osallistumista. Leirialue on mahdollisimman lähellä käytettävissä olevia wc- ja pesutiloja sekä soluasuntoa. Futuurileirin portilta on lyhyt matka leirin päätielle, joka on helpompikulkuista maastoa. Tällä suunnittelulla leirin organisaatio tukee lasten osallistumista leirille.

Taulukko 7. Heikkoudet ja uhat.

<u>HEIKKOUEDET JA UHAT</u>	
•	<u>Vaikeakulkuinen maasto ja pitkät etäisyydet</u>
➤	siirtyminen paikasta toiseen hankalaa, vie paljon aikaa
•	<u>Lasten yksilötekijät</u>
➤	motivaatio ja asenne leiriin sekä toimintaan
➤	erilaiset tunnetilat uusia toimintoja kohtaan
➤	sairaus tai vamma, motoriset taidot, oman kehon hahmotus, keskittyminen toimintaan ym. tekijät
•	<u>Futuurileirin ohjaajien alhainen motivaatio ja asenne</u>
➤	on uhka lasten suorituksille ja osallistumiselle
•	<u>Muu kuin Futuurileirin ohjaaja toiminnan ohjaajana</u>
➤	ei tietoa soveltamisesta tai eriyttämisestä, jolloin eritystukea tarvitseva lapsi saattaa jäädä automaattisesti toiminnan ulkopuolelle
➤	termien käyttö ja vaikeiden sanallisten ohjeiden antaminen lapsille heikentää osallistumismahdollisuuksia
•	<u>Soveltavien liikuntavälineiden vähäinen käyttö leirillä</u>
➤	soveltavien liikuntavälineiden aktiivisempi käyttö lisää osallistumismahdollisuuksia
•	<u>Lajinvaihtopäivän organisointi</u>
➤	Futuurileiri järjestää lajinvaihdon keskimäärin viidelle lajille
➤	Futuurileiriläiset pääsevät osallistumaan muita leirejä vähemmän lajinvaihtoon
➤	tämä ei tue eritystukea tarvitsevien lasten suorituksia ja osallistumista
•	<u>Opasteiden ja kommunikaatiota tukevien kuvien käytön vähäisyys leirillä</u>
➤	opasteiden ja kuvien käyttö selkeyttäisi leirin ympäristöä ja leirin toimintaa

Taulukossa 7 esille tuleva lasten yksilötekijä voidaan nähdä suorituksen ja osallistumisen uhkana, jos lapsen motivaatio toimintaa kohtaan on alhainen. Jos lapsen kokemat tunnetilat toimintaa kohtaan ovat negatiivisia, on se osallistumista uhkaava tekijä. Myös erilaiset kehon hahmottamisen tai ympäristön hahmottamisen ongelmat voivat vaikeuttaa lapsen osallistumista toimintaan ja haitata suoritusta.

Futuurileirin ohjaajien alhainen motivaatio ja asenne leiriä kohtaan ovat toimintaa uhkaava tekijä. Ohjaajien negatiivinen motivaatio ja asenne uhkaavat lasten suorituksia ja osallistumista, sillä monet leirin toiminnot vaativat henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa. Ilman aktiivista ja motivoitunutta ohjaajaa lapsi saattaa jäädä toiminnan ulkopuolelle ja hänen osallistumisensa kaikille avoimeen toimintaan on estynyt.

Kun toiminnan ohjaajana on niin sanottu ulkopuolinen ohjaaja, hänellä ei ole tietoa ja taitoa soveltaa toimintaa. Futuurileiriläisille annetut ohjeet ja puheessa käytetty terministö ovat tällöin usein vaikeita ymmärtää. Toiminnan soveltaminen ei toteudu ulkopuolisen ohjaajan toiminnassa, mikä on lasten näkökulmasta suorituksia ja osallistumista uhkaava tekijä. Tämä tekijä voidaan siirtää toimintaa uhkaavasta tekijästä mahdollisuuksiin, kun Futuurileirin omat ohjaajat ovat mukana toiminnassa ja huolehtivat toiminnan soveltamisesta sekä lasten osallistumismahdollisuuksista.

Lasten osallistumista leirin toimintoihin on tuettu vahvasti ohjaajien toimesta. Soveltavien liikuntavälineiden käyttö tukisi lasten osallistumismahdollisuuksia vielä enemmän. Kommunikaatiota tukevien kuvien ja symbolien käyttö tukisi lasten itsenäistä suoriutumista sekä osallistumismahdollisuuksia vielä enemmän sekä selkiyttäisi leiriä ja sen toimintaa erityistukea tarvitsevien lasten lisäksi myös muille leirin toimijoille.

7.2 Esteettömyys

Pitkis Sport-liikuntaleirin käytössä olevista kohteista on kartoitettu Futuurileiriläisten käyttämiä tiloja. Esteettömyyskartoitusta on tehty maastosta, wc- ja pesutiloista, ruokailutiloista, matkustamisesta leirin aikana, leirillä järjestettävän diskon tiloista sekä turvallisuudesta.

7.2.1 Maasto

Leirialue koostuu vaikeakulkuisesta, osittain pehmeästä hiekkamaastosta (kuva 4) sekä juurakkoisesta metsämaastosta. Leirialueella kulkee niin sanotut päätiet, sininen, oranssi ja keltainen tie, jotka ovat hiekkateitä, mutta alustaltaan hieman kovempia ja siksi hieman helpompikulkuisia. Teltat on koottu alueelle Pitkis Sport kouluttajaoppaan mukaisesti niin, että teltat ovat leirialueen reunoilla, teltan oviaukko leirialueen keskelle. Telttojen narut on merkitty värillisellä huomionauhalla ja telttojen ympärille on kaivettu sadeojat. Teltat ovat merkitty numeroin. (LiikU ry b 2010, 5.)

Futuurileirin sijoitusta leirialueella on mietitty jo leiriä organisoitaessa. Futuurileirin teltta-alue on sijoitettu lähelle heidän käytössään olevaa soluasuntoa ja leirin portti on lähellä helpompikulkuista päätietä (kuva 5). Wc- ja peseytymistilat ovat mahdollisimman lähellä leirialuetta ja alueen ainoa inva-wc on lähellä Futuurileiriä.

Kuva 4. Leirin maastoa.

Kuva 5. Leirin maastoa.

7.2.2 Wc- ja pesutilat

Futuurileiriläisten käytössä olevat wc- ja peseytymistilat ovat urheilukentän vieressä sijaitsevissa pukutiloissa. Pukutiloihin johtaa luiska, joka rajoittuu toiselta puolelta seinään. Luiskan leveys on Invalidiliiton antamien mittojen mukaan riittävä. Oven kohdalla kääntymistilaa on vähän, noin 1200 mm, joka hankaloittaa esimerkiksi pyörätuolilla tiloihin pääsyä. Lisäksi tasanteella, josta on pääsy tiloihin, on pieni askelma, joka pienentää tasanteen kokoa (kuva 6). Wc- ja pesutilojen ovella on kynnyks,

jonka korkeus on 40 mm. Wc- ja pesutilojen ulko-ovi on raskas ja mahdollisuus pitää ovea jatkuvasti auki on koko leirin ajan rikki. Ulko-oven leveys on riittävä, jotta apuvälineen kanssa on mahdollista päästä sisälle. Pesutiloissa on kaksi suihkua, jotka ovat tilankäytöltään ahtaat, mahdollisuutta suihkutuolin käyttöön ei ole. Lisäksi tytöt ja pojat peseytyvät samoissa tiloissa, mikä tuo käytännössä aikataulutuksen ja ajankäytön resursoinnin tarvetta. Pesutilan yhteydessä on pukuhuone, jossa on käytössä penkkejä ja naulakoita. Wc- ja pesutilojen lattiamateriaali on karheaa ja luistamatonta (kuva 7). Wc on merkitty pienellä opasteella oven yläreunassa. Opaste on kooltaan pieni, mustalla pohjalla olevassa opasteessa ovat kirjaimet WC. Wc on kooltaan tilava ja siellä on mahdollista toimia apuvälineen kanssa. Wc-istuimen vieressä on yksi tukikaide, joka on myös mahdollista nostaa ylös pois istuimen vierestä. Pesuallas ei ole säädettävä, peili ja käsienkuivausta varten oleva pyyheteline on sijoitettu liian korkealle (kuvat 8 ja 9).

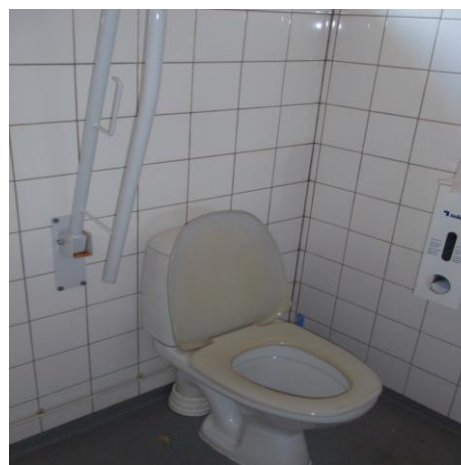
Kuva 6. Wc- ja pesutilat.

Kuva 7. Wc- ja pesutilat.

Kuva 8. Wc- ja pesutilat.

Kuva 9. Wc- ja pesutilat.

Toinen Futuurileiriläisten käytössä oleva wc sijaitsee Liikuntaopistolla, lähellä Futuurileiriläisten leirialuetta. Liikuntaopiston pääsisäänkäynnille kulkiessa on loiva tasainen, laatoitettu alusta. Ennen laatoitusta maasto on hiekka- ja soramaastoa. Pääovella on lasiset pariovet, joiden leveys on 1000 mm per ovi. Ovet on mahdollista saada pysymään auki-asennossa. Ovien kahvat ovat väriltään punaiset, mikä helpottaa niiden havainnoimista (kuva 10). Pääovilla sekä tuulikaapin ovella on kynnykset, joiden ylittämisen helpottamiseksi on tehty puiset luiskat. Luiskista huolimatta ovilla on noin 20 mm kynnykset (kuva 11). Tuulikaapissa lattiamateriaalina on muovimattoa, joka hankaloittaa apuvälineen kanssa kulkemista. Liikuntaopiston aulasta ei ole opastusta inva-wc:lle, mutta wc:n ovesta on opaste. Inva-wc:n ovi on kevyt avata ja oven leveys on riittävä (kuva 12).

Kuva 10. Liikuntaopiston sisäänkäynti.

Kuva 11. Kynnykset ja luiskat.

Wc:ssä on riittävästi tilaa toimia ja istuimen ympärillä on tukikaiteet. Tukikaiteet eivät ole säädettävissä eivätkä ne ylety tarpeeksi istuimen etupuolelle (kuva 13). Allas on säädettävissä ja korkeudeltaan normaalia alempana. Wc:n valaistus ei ole havainnoijan mielestä riittävä. Wc- ja pesutilojen siisteys vaihtelee leirin aikana, mutta pääosin tilat ovat siistit.

Kuva 12. Liikuntaopiston wc.

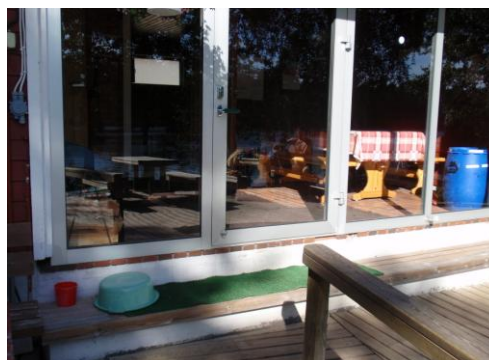

Kuva 13. Liikuntaopiston wc.

Leiriläisillä on mahdollisuus päästä uimaan ja saunaan niin sanotulla Rantasaunalla. Rantasaunalle johtaa alamäkeen kulkeva hiekkatie, jonka jälkeen alkaa puinen terasialue (kuva 14). Rantasaunalla ei ole mahdollisuutta inva-wc:n käyttöön, vaan rakennuksen takana on yleinen wc. Ennen saunatiloja ja naisten pukuhuonetta on porrasaskelma sekä lasiovet. Lasiovet ovat auki-asennossa saunan ollessa lämmin (kuva 15 ja 16). Sekä naisten että miesten pukuhuoneille mentäessä on lisäksi noustava vielä yksi porrasaskelma. Pukuhuoneissa on penkit sekä naulakot. Rantasaunalla ei ole mahdollisuutta suihkutuolin käyttöön. Saunatiloista järvelle mentäessä on pitkä laiturirata, jonka keskellä kulkee käsijohde. Laiturin ulkoreunoissa ei ole kaidetta tai käsijohdetta. Laiturilta laskeudutaan järveen rappuja pitkin, jossa on mahdollisuus ottaa tukea käsijohteesta tai köysilenkeistä (kuva 17). Jos rappusten kulkeminen on mahdollista, on rantaan mahdollisuus mennä nurmikenttää pitkin.

Kuva 14. Rantasauna.

Kuva 15. Rantasauna.

Kuva 16. Kulku miesten pukuhuoneeseen.

Kuva 17. Rappuset järveen.

7.2.3 Soluasunto

Futuurileirillä on mahdollisuus käyttää yhtä soluasuntoa leirin aikana. Soluasunnossa on mahdollista säilyttää leiriläisten omaisuutta, lääkkeitä ja esimerkiksi suorittaa hoidollisia toimenpiteitä. Soluasunnossa on mahdollista myös käydä yöllä wc:ssä, sillä varsinaisiin wc-tiloihin on matkaa ja Liikuntaopiston ovet ovat lukittuna yöllä. Soluasunto sijaitsee aivan Futuurileirin vieressä ja sen molemmin puolin kulkevat luiskat. Kuvassa 18 näkyy rakennuksen toiselta puolelta kulkeva luiska, joka on rakennusmateriaaliltaan heikkoa, pintamateriaaliltaan liukasta ja on kahdesta osasta koottu. Luiskan leveys ei täytä Invalidiliiton antamaa mitoitusta. Lisäksi luiskan jälkeen on noustava yksi porraskelma, jonka korkeus on 100 mm. Kuvassa 19 on soluasuntoon kulkeva toinen luiska. Ennen luiskan alkamista on laatoitettu polku, joka helpottaa luiskalle saapumista. Luiska 2 koostuu kahdesta osasta ja kahdesta väli-
tasanteesta.

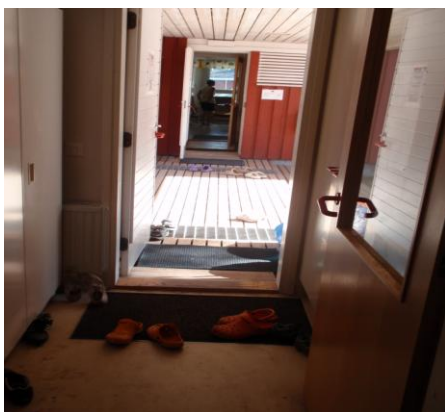

Kuva 18. Soluasunnon luiska 1.

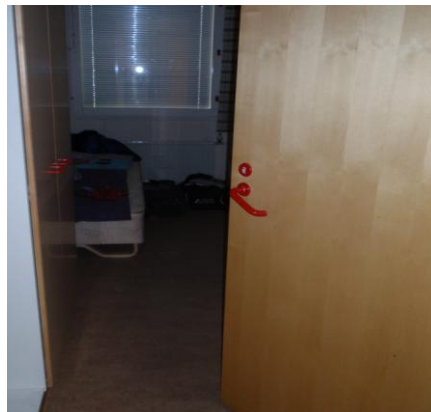

Kuva 19. Soluasunnon luiska 2.

Soluasunnon pääsisäänkäynti on mitoitukseltaan pieni ja sisäänkäynnin jälkeinen tuulikaappi on ahdas. Tuulikaappi (kuva 20) on muodoltaan pitkä ja kapea. Sekä sisäänkäynnillä että tuulikaapin ovella on kynnykset, korkeudeltaan 30 mm ja 20 mm. Tuulikaapin jälkeen tullaan soluasunnon aulaan, josta on kulku käytössä olevaan soluasuntoon. Soluasunnossa on pieni makuutila sekä yhdistetty wc ja suihku. Soluasunnon ja peseytymistilojen ovilla ovat 20 mm korkeat kynnykset. Peseytymistilojen ovi aukeaa epäkäytännöllisesti tulosuuntaan päin, joten ensin on kierrettävä oven aukeamispuolelle. Lisäksi peseytymistilojen ovi on kapea. Kuvasta 21 näkyy, että peseytymistilojen kohdalta käytävä on pieni ja kapea. Wc-tilat eivät ole suunniteltu liikuntarajoitteisten henkilöiden käyttöön (kuva 22).

Kuva 20. Soluasunnon tuulikaappi.

Kuva 21. Soluasunnon kapea käytävä.

Kuva 22. Soluasunnon wc.

7.2.4 Ruokailutilat

Ruokailulinjastot ja niihin johtavat kulkureitit on merkitty opasteilla (kuva 23). Kulkureitti ruokailulinjastolle on esteetön, mutta maasto ennen ja jälkeen linjaston on hankalakulkuista. Lautasen ja ruokailuvälineiden kantamiseen on mahdollista käyttää tarjontintia. Siirryttäessä ruokailulinjastosta ruokailukatokseen linjaston loppupäässä on noin 7 cm korkea pudotus ja maasto on vaikeakulkuista sora/hiekkamaastoa. Futuuri-leiriläisten käytössä olevassa ruokailukatoksessa on korkeat kynnykset, toisella puolella katosista 50 mm ja toisella puolella 70 mm. Ruokailukatoksessa penkkien väliin jäävä kulkutila on keskimäärin 800 mm, joka kapenee tästä mitasta, kun katos on täynnä ruokailijoita (kuva 24).

Kuva 23. Ruokailulinjasto.

Kuva 24. Ruokailukatos.

Ruoantähteiden lajittelu on merkitty tekstillä sekä osittain kuvilla. Tiskien esipesupistettä liikuntarajoitteisen on hankala käyttää, sillä ennen vesipistettä on askelma ja etäisyys askelman takaa vesipisteelle on pitkä (kuva 25). Tiskauspisteissä on huomioitu eri toimijat, sillä tiskauspisteitä on kahdella eri korkeudella (kuva 26). Erityisruokavaliot ja allergiat on huomioitu hyvin leirillä. Erityisruokavaliot ja allergiat on kysytty jo ennen leirin alkamista ja ruokailulinjastossa on erillinen kulkulinja erityisruokavaliota tarvitseville leiriläisille. Ruokalistaa ei ole nähtävillä ruokailutiloissa, lista on luettavissa kouluttajaoppaassa.

Kuva 25. Esipesupiste.

Kuva 26. Tiskauspiste.

Futuurileiriläiset ruokailevat yhtenä päivänä Porin Prikaatilla kenttälounaan. Tällöin käytössä ei ole erillistä ruokailutilaa vaan ruokailu tapahtuu ulkona maastossa. Ruokailulinjasto on tällöin paljon pienempi eikä käytössä ole tarjottimia ruokailuastioiden kantamiseen. Käytössä ei ole penkkejä tai pöytiä.

7.2.5 Matkustaminen ja toimiminen Porin Prikaatilla

Futuurileirin ohjelmaan kuuluu yhtenä päivänä matkustaminen Säskylään Porin Prikaatille. Matkustaminen tapahtuu linja-autolla ja matkaa Pitkäjärveltä Prikaatille kertyy noin 26 km. Linja-auto lähtee Pitkäjärveltä sille varatulta alueelta aikataulun mukaisesti. Leirillä ei ole järjestetty erillistä inva-kuljetusta, joten kaikki leiriläiset kulkevat samoilla linja-autoilla. Linja-autoon noustaessa on askelmia, eikä autossa ole erillistä tilaa esimerkiksi pyörätuolilla matkustamista varten. Porin Prikaatin liikuntataloon päästäkseen, on kuljettava ensin kevyenliikenteenväylää ja sen jälkeen nouseva rappusia ylös. Toisena vaihtoehtona on kulkea Prikaatin pääportin kautta, jolloin rappusia ei ole, mutta matka liikuntatalolle pitenee. Liikuntatalon ovella on kaksi askelmaa sekä 30 mm korkea kynnyks. Ulko-ovet ovat pariovet, jotka on mahdollista saada pysymään auki-asennossa. Jos pariovet ovat molemmat auki, oven leveys on riittävä. Liikuntatilat sijaitsevat toisessa kerroksessa, jonne pääsee kulkemaan ainoastaan rappusia pitkin. Rappuja on yhteensä 18 kpl ja ne sisältävät kaksi kääntyvää välitasannetta. Rappujen toisella puolella kulkee käsijohde koko matkalla. Rappujen jälkeen kävellään noin 15 metrin matka käytävää liikuntatilaan, käytävällä ei ole käsijohdetta. Wc- ja pukutilat sijaitsevat ensimmäisessä kerroksessa.

7.2.6 Disko

Leirillä järjestetään torstai-iltana disko, johon leiriläisen on halutessaan mahdollista osallistua. Disko järjestetään lähimaastossa sijaitsevassa tanssipaikassa, Pamauksen Lavalla. Pamauksen Lavalle päästäkseen leiriläisten on ylitettävä leirialueen ja Pamauksen Lavan välissä kulkeva päätie. Tien ylitystä valvoo koko ajan turvatiimin henkilöstöä, jotka varmistavat turvallisen tien ylityksen. Pamauksen Lavan piha on maastoltaan kova-alustaista hiekkamaastoa. Pääsisäänkäynnillä on pariovet, jotka ovat diskon ajan koko ajan auki asennossa. Ovet ovat tarpeeksi leveät. Pääovella on korkea askelma (kuva 27), 140 mm, jonka ylittäminen on liikuntarajoitteiselle hankalaa. Askelman hahmottaminen ei ole helppoa, sillä se sulautuu hyvin muuhun maastoon. Toinen sisäänkäynti sijaitsee rakennuksen toisella sivulla ja ovi on diskon aikana auki-asennossa. Sisäänkäynnillä on kaksi askelmaa ennen ovea. Oven leveys on riittävä, mutta askelmat rajoittavat sisäänkäynnin käyttömahdollisuutta (kuva 28). Sisätilat Pamauksen Lavalla ovat avarat, lattiatila on diskon aikana vapaa ja tilan reunoilla on penkkejä istumista varten.

Kuva 27. Diskon pääsisäänkäynti.

Kuva 28. Diskon toinen sisäänkäynti.

7.2.7 Turvallisuus

Turvallisuus on Pitkis Sport-leirin yksi tärkeimmistä asioista ja leirin organisaatio on huomioinut tätä asiaa kiitettävästi. Ennen leiriläisten saapumista kouluttajille ja ohjaajille kerrotaan tärkeimmät asiat turvallisuuteen liittyen. Tämän lisäksi jokainen

lukee turvallisuusoppaan, joka sisältää tiedot leirin organisaatiosta (vastuu-alueet, toimenkuvat ja puhelinnumerot leirillä), ensiavusta, paloturvallisuudesta, uimarannan turvallisuudesta, ruokahuollosta ja sen siisteydestä, sähkö- ja laiteturvallisuudesta, leirialueen järjestyksestä ja turvallisuudesta sekä yleisestä järjestyksestä, liikenneturvallisuudesta ja evakuointisuunnitelmasta. Lisäksi oppaasta löytyy tiedot hätäilmoituksen tekemisestä. Jokainen leirillä toimiva aikuinen kuittaa omalla allekirjoituksellaan turvallisuuspäällikölle lukeneensa ja ymmärtäneensä turvallisuusoppaan sisällön. Lajijohtajat ja kouluttajat pitävät leiriläisille turvatunnin, jonka sisältö on määritelty turvallisuusoppaassa. (LiikU ry d 2010.)

8 POHDINTA

Juntunen toteaa artikkelissaan, että erityistukea tarvitsevien lasten liikuntaharrastusten löytäminen on vielä paljon sattumanvaraista. Yksi Kaikille Avoin-ohjelman tavoitteista on, ettei sattuma ratkaisisi niin paljon kuin tällä hetkellä. Vammaisten henkilöiden näkökulmasta olennaista on mahdollisuus tasa-arvoiseen harrastamiseen, alkaen siitä, että henkilö voi itse valita missä, miten, kenen kanssa ja missä lajissa sekä milloin hän liikuntaa harrastaa. Kaikille avoimen toiminnan lisäksi, missä vamma ei ole yhdistävä tekijä, tarvitaan myös vertaispohjaista vammaisurheilun erillistä tarjontaa omissa erityisryhmissään. (Juntunen 2007, 37–38.)

Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n kiinnostus kehittää kaikille avointa leiriä antoi opinnäytetyön tekijälle mahdollisuuden päästä mukaan kehitystyöhön. Pitkis Sport-liikuntaleiri toimii jo nyt suunnannäyttäjänä, mutta jotta leiri olisi kaikille saatavissa eli kaikille avoin, kehitystyötä on vielä jatkettava.

Opinnäytetyön aiheen koin ajankohtaisena, mistä kertoo myös viime vuosina pinnalla olleet projektit sekä julkaistut esitteet ja oppaat. Myös valtion taholta on havaittu aiheen ajankohtaisuus, mikä käy ilmi sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuista sekä valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaoston työsuunnitelmasta vuosille 2007 – 2011. Kaikille avoimen toimintaympäristön kehittäminen sekä erityistukea tarvitse-

vien lasten osallistumisen tukeminen on itseäni kiinnostava aihe, joten opinnäytetyön aihealueen rakentuminen näiden tekijöiden ympärille oli ymmärrettävä valinta. Eri-tystukea tarvitsevien lasten osallistumista kaikille avoimelle leirille on tutkittu vähän, joten aiheen rajaaminen oli haastavaa. Päädyin tutkimaan suorituksiin ja osallistumi- seen vaikuttavia tekijöitä, sillä koin nämä tärkeimmiksi aihealueiksi tutkia. Aiheen valinnan taustalla oli ajatus kaikille avoimen liikuntaleirin kehittämisestä.

Opinnäytetyö tuo esille erityistukea tarvitsevien lasten suorituksiin ja osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä havainnoinnin ja esteettömyyskartoituksen avulla. Opinnäyte- työn perusteella voidaan todeta, että eniten lasten suorituksiin ja osallistumiseen vai- kuttavia tekijöitä ovat Futuurileirille osallistuvat moniammatillisesta opiskelijaryh- mämästä koostuvat ohjaajat, jotka ovat motivoituneita toimimaan lasten osallistumisen tukemiseksi. Myös esteettömyydellä ja saavutettavissa olevilla tiloilla on suuri mer- kitys lasten suorituksiin ja osallistumiseen. Alla olevissa kappaleissa on pohdittu näi- tä tekijöitä tarkemmin sekä tuotu esille joitakin toimintaehdotuksia leirin järjestäjätä- holle.

8.1 Menetelmien pohdinta

Opinnäytetyössä tiedonkeruumenetelminä on käytetty havainnointia sekä esteettö- myyskartoitusta. Havainnointi on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen perusmetodeista. Havainnointi tutkimusmenetelmänä on kiistelty ja sillä on todettu olevan sekä hyviä että huonoja puolia. Itse koin havainnoinnin vaativana tutkimusmenetelmänä, koska tilanteet ovat ennalta arvaamattomia ja merkittäviä havaintoja tulee esille myös suunnitellun havainnointitilanteen ulkopuolella. Havainnoinnissa muista ohjaajista oli apua, sillä itse en ehtinyt havainnoida kaikkia yllättäviä tilanteita. Tällöin muut ohjaajat toivat esille havainnoitavia asioita. Havainnointi tutkimusmenetelmänä on haastava myös siksi, että standardoitua havainnointilomaketta ei ole olemassa ja saa- dut havainnot ovat tutkijan subjektiivinen mielipide asiasta eikä näin ollen ole toistet- tavissa. Havainnoitavat tilanteet ovat spontaaneja eikä näin ollen ole mahdollista teh- dä kaiken kattavaa havainnointilomaketta. Havainnoinnista saadut tiedot eivät itses- sään ole vielä tulos vaan analysoinnin kautta ne kerätään tuloksiksi. Analysointi on haastava ja aikaa vievä prosessi.

Havainnointiin verrattuna esteettömyyskartoituksen tekeminen tuntui huomattavasti helpommalta. Esteettömyyskartoituslomakkeessa on selkeästi esillä kartoitettava kohde ja siihen kuuluvat standardit. Selkeytensä vuoksi esteettömyyskartoituksen tekeminen tuntui johdonmukaiselta verrattuna havainnointiin. Esteettömyyskartoituksesta saadut tiedot olivat huomattavasti helpompi tuoda esille, sillä standardoitu lomake tuo selvästi esille, onko tila saavutettavissa oleva vai ei.

Tutkimuksen toteutus edellytti omaa osallistumista leirille koko sen keston ajaksi. Tämä mahdollisti havaintojen keräämisen mahdollisimman kattavasti. Materiaalin kerääminen ei olisi onnistunut ilman täysipainoista osallistumista leirin toimintaan. Myös aikaisempien vuosien osallistuminen leirille auttoivat havaintojen tekemistä ja jäsentämistä.

8.2 Tulosten pohdinta

Futuurileirin ajatuksena toimii, että lapset osallistuvat leirille niin kuin muutkin lapset. Toimintaa sovelletaan tarpeen mukaan ja tavoitteena on, että kaikilla on mahdollisuus halutessaan osallistua toimintaan. Ketään ei jää toiminnan ulkopuolelle vamman tai sairauden takia. Toimintaan osallistuminen alkaa jo siitä, että lapsi saa aidon leirikokemuksen majoittumalla leirin ajaksi teltaan asumaan. Tässä kohtaa toimintaa on sovellettu siten, että Futuurileirillä lapset majoittuvat puolijoukkueteltoihin, mikä mahdollistaa ohjaajien riittävyyden telttakuntaa kohden. Liikunnallisten toimintojen ja muun leiritoiminnan lisäksi osallistuminen leirillä kattaa mahdollisimman itsenäisen ruokailussa toimimisen sekä omien astioiden tiskaamisen. Arkipäiväisten asioiden opettelu on osa leiriä ja siihen osallistumista. Ajatuksena on, ettei Futuurileiri erotu joukosta siksi, että leirillä on erityistukea tarvitsevia lapsia. Tämä toiminta tukee sosiaalisen kasvun tavoitteita, jossa lapsi kykenee vuorovaikutukseen sekä vammaisten että vammattomien henkilöiden kanssa (Mälkiä 2002, 204). Tosin tämä voidaan nähdä kaikkien leirillä toimivien henkilöiden tavoitteena.

8.2.1 Suoritukset ja osallistuminen

Pitkäjärven maasto on osittain vaikeakulkuista, pehmeää hiekkamaastoa sekä juurakoista metsämaastoa. Siirryttäessä paikasta toiseen vastaan tulee haastavia tekijöitä kuten ojien ylityksiä. Haasteellinen maasto voidaan nähdä sekä heikkoutena, johon on mahdollista vaikuttaa tai uhkana, johon vaikuttaminen on vaikeaa. Tätä tekijää on vaikea erotella kumpaan ryhmään edellä mainituista se kuuluu, sillä se voidaan nähdä molemmissa ryhmissä. Jotkut maaston esteettömyystekijät ovat suoritusten ja osallistumisen uhkia, sillä niihin ei voida juuri vaikuttaa. Toisessa paikassa haasteellinen maasto voidaan nähdä heikkoutena, sillä siihen olisi mahdollista vaikuttaa korjaavilla toimenpiteillä niin, että se muuttuisi heikkoudesta vahvuudeksi.

Selvästi muita tekijöitä suuremmassa roolissa materiaalista kävi ilmi Futuurileirin ohjaajien merkitys leirillä. Osa leirillä olleista ohjaajista oli sairaanhoidon opiskelijoita, jotka suorittivat opintoihin kuuluvaa työharjoittelua leirillä. Mukana oli myös sosionomi- ja fysioterapeuttiopiskelijoita. Moniammatillisesta ryhmästä koostuvat ohjaajat voidaan nähdä lasten suorituksia ja osallistumista vahvasti tukevana tekijänä, sillä jokainen ammattiryhmä tuo omaa osaamistaan leirille ja mahdollistaa monipuolisten toiminnan toteuttamisen. Leirillä toimiminen on opiskelijan näkökulmasta hyvä paikka harjoitella moniammatillista yhteistyötä, mikä on tällä hetkellä työelämässä vahvasti esillä oleva suuntaus. Leiri toimii aitona toimintaympäristönä moniammatilliselle yhteistyölle ja opiskelijan on otettava ryhmässä vastuuta, mikä kehittää ammatillista kasvua moniammatillisuuteen.

Yhtenä vahvuutena voidaan nähdä sairaanhoitajaopiskelijoiden osallistuminen leirille, sillä se mahdollistaa niiden lasten osallistumisen leirille, joiden arkipäiväisiin toimiin kuuluu hoidollisia toimenpiteitä, esimerkiksi lääkehoito, katetrointi tms. Fysioterapeuttiopiskelijat tuovat leirille soveltavan liikunnan ja sen ohjaamisen näkökulmaa ja sen lisäksi osaavat auttaa ergonomiaan liittyvissä asioissa. Sosionomiopiskelijat voivat toimia leirillä monessa roolissa. He voivat olla mukana toiminnan ohjaamisessa, tukea lasten kehitystä muustakin kuin liikunnallisesta näkökulmasta. Koska sosionomit toimivat kasvatus- ja ohjaustehtävissä, he voivat leirillä tukea lapsia arkipäiväisiin askareisiin osallistumisessa sekä tukea ja kannustaa lasten itsetun-

non kehittymistä. Kun ohjaajilla on selkeä rooli leirillä ja heillä on halua ja motivaatiota tukea lasten suorituksia ja osallistumista leirin toimintoihin, se on suorituksia ja osallistumista vahvasti tukeva tekijä. Futuurileirille osallistuvat ohjaajat ovat orientuneet leirin perusajatukseen, jossa lasten osallistuminen on pääasia, suorituksen laatu ja määrä eivät ole oleellista.

Futuurileirillä ohjaajia on selvästi enemmän kuin muilla leireillä. Tämä voidaan nähdä leirin onnistumisen kannalta vahvuutena, sillä monesti lasten suoritukset ja osallistumisen tukeminen vaativat henkilökohtaista ohjausta ja avustamista. Havainnoinnissa on monen eri toiminnan kohdalla nostettu esille leirin omien ohjaajien merkitys ja todettu heidän olevan jopa välttämättömiä toiminnan onnistumiseksi. Futuurileirin omat ohjaajat näkevät, että toiminnan vaatimuksena ei välttämättä ole oikeanlainen suoritus, vaan lapsen osallistumisen tukeminen ja uusien kokemusten sekä onnistumisen kokemusten saaminen. Oleellinen asia on, että lapsi saa kokemuksia liikunnasta ja muusta toiminnasta eikä häntä suljeta pois vamman tai sairauden takia. Kuten Mälkiä (2002) toteaa kirjassaan, yksi soveltavan liikunnan tunnealueen tavoitteista on kokea onnistumisen elämyksiä sekä lisätä itseluottamusta ja itsearvostusta (Mälkiä 2002, 203). Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että riittävä ohjaajien määrä Futuurileirillä on toiminnan edellytys. Jos ohjaajia on lasten lukumäärään ja lasten tarvitseman hoidon ja tuen määrään nähden liian vähän, se on uhka lasten täysipainoiselle osallistumiselle leirillä. Tällöin voi tulla tilanteita, jolloin lapset eivät voi osallistua toimintaan, koska ohjaajien resurssit eivät riitä lasten ohjaamiseen ja avustamiseen. Jos ohjaajat puuttuvat Futuurileiriltä, leiriä on nykyisessä mittakaavassaan mahdotonta järjestää.

Ohjaajan motivaatio leiriä kohtaan sekä halu toimia leirin ohjeiden ja tavoitteiden mukaisesti on joko vahvuus tai uhka. Jos ohjaaja on motivoitunut ja haluaa tukea lasten suorituksia ja osallistumista leirillä, se voidaan nähdä vahvuutena. Motivaatio näkyy ensisijaisesti henkilön käyttäytymisessä ja valinnoissa. Mitä kauemmin henkilö suuntaa käyttäytymistään tiettyyn toimintaan ja mitä suurempia esteitä hän on valmis voittamaan jatkaakseen haluttua toimintaa, sitä motivoituneempi hän on. (Keskinen 1995, 218.) Jos taas motivaatio on alhainen, eikä kiinnostusta lasten toiminnan tukemiseen ole, on se selvä uhka lasten suoritusten ja osallistumisen toteutumiselle. Tällöin ohjaaja ei ole tukemassa lapsen osallistumista toimintaan ja lapsen

osallisuus saattaa kärsiä. Huomioitava asia on myös ohjaajan henkilökohtaiset asenteet leirin toimintoja kohtaan sillä ne saattavat heijastua hänen toimintaansa. Esimerkiksi ohjaajan alhainen motivaatio liikuntaan ja fyysiseen aktiivisuuteen voi heijastua lapsiin, jolloin ohjaajan toiminta kannustaa enemmän passiivisuuteen kuin aktiivisuuteen. Ohjaajien puuttumisen voi nähdä erityistukea tarvitsevien lasten leirin kohdalla uhkana leirin toteutumiselle.

Futuurileirin lajijohtajat ovat erityisliikunnan ammattilaisia, joten leirin suunnittelussa ja toteutuksessa on otettu huomioon asioita, jotka tukevat lasten suorituksia ja osallistumista. Yhtenä esimerkkinä on soveltavien liikuntavälineiden hankkiminen leirille. Kun Futuurileiriläiset pääsevät kokeilemaan eri lajeja leirillä, toimintaa järjestävän lajin puolesta ei ole soveltavia liikuntavälineitä vaan lajijohtajat ovat ennakkoineet tämän tilanteen hankkimalla soveltavan välineen etukäteen.

Kun toimintaa ohjaa joku muu kuin Futuurileirin oma ohjaaja, se voidaan tässä tapauksessa nähdä heikkoutena. Niin sanottu ulkopuolinen ohjaaja ei sovelta toimintaa, vaan sovellutuksen tarvittaessa hoitaa Futuurileirin oma ohjaaja. Futuurileirin omien ohjaajien puuttumien tällaisessa tilanteessa saattaa tarkoittaa erityistukea tarvitsevien lasten poisjäämistä toiminnasta. Erityistukea tarvitsevien lasten kohdalla ainakin ohjeistamista olisi hyvä soveltaa ja selkeyttää. Lisäksi soveltavien välineiden käyttöä tulisi miettiä etukäteen ennen lajikokeilun alkamista. Näihin tekijöihin on mahdollista vaikuttaa, joten nämä tekijät on mahdollista siirtää ryhmään vahvuudet.

Lasten motivaatio ja luonteenpiirteet vaikuttavat toimintaan osallistumiseen. Lapsi saattaa tuntea erilaisia tunnetiloja laidasta laitaan, kun kyseessä on uusi toiminta ja siihen osallistuminen. Motoristen taitojen kehittyminen, kehon hahmotus ja ympäristön hahmottaminen, keskittyminen toimintaan sekä muut yksilötekijät vaikuttavat suorituksiin ja osallistumiseen. Nämä tekijät voidaan nähdä mahdollisuuksina, jolloin tekijät ovat olemassa, mutta aina niihin vaikuttaminen ei ole helppoa.

Leirillä on lajinvaihtopäivä, jolloin leiriläiset tutustuvat eri lajeihin. Futuurileiri järjestää lajinvaihdossa mahdollisuuden tutustua soveltaviin liikuntalajeihin eli käytännössä tapahtuu käänteinen integraatio. Osallistujat pääsevät osallistumaan ja kokeilemaan vammaisurheilulajeja, jolloin käänteinen integraatio toimii hyvänä keinona

asennekasvatukseen. (Alanko 2004, 7.) Futuurileiri pyrkii lajinvaihdossa asenteiden muuttamiseen ja ennakkoluulojen poistamiseen. Lisäksi Futuurileiri haluaa lisätä tietoisuutta vammaisurheilusta sekä erilaisuudesta. Lajinvaihtopäivänä vammaisurheilulajeihin käy tutustumassa keskimäärin viisi eri lajileiriä. Futuurileiriläisten integraatio ei toteudu lajinvaihtopäivänä yhtä tehokkaasti, sillä Futuurileiriläisille on tarjottu mahdollisuus tutustua eri lajikokeiluihin huomattavasti vähemmän kuin mitä he järjestävät muille, vaikka leiriläisten mukana lajinvaihtoon tulee leirin omia ohjaajia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oman lajinvaihdon järjestämisen lisäksi lajijohtajien ja muiden ohjaajien on järjestettävä toimintaa myös Futuurileiriläisille. Tämä on käytännössä hyvin haastavaa toteuttaa. Mielestäni lajinvaihtopäivän organisoinnissa olisi kehitettävää tasapuolisuuden saavuttamiseksi. Kaikille avoin toimintaympäristö vaatii kaikilta leirin lajijohtajilta, ohjaajilta sekä muilta osallistujilta suvaitsevuuksia erilaisuutta kohtaan sekä positiivista asenneilmastoa.

Futuurileirin osallistuminen aktiivisesti lajinvaihtoon on mahdollista toiminnan eriyttämisellä. Eriyttämisessä on kysymys niin sanotun ”normaalin” liikunnan sovellutuksista eli tässä tapauksessa laji tehdään soveltuvaksi erityistukea tarvitseville lapsille. Kun toimintaa eriytetään sisällön ja välineiden avulla, löytyy kaikille mahdollisuus osallistua aktiivisesti liikuntaan. (Mälkiä 2002, 208.) Toiminnan eriyttäminen lajinvaihtopäivänä on Futuurileirin omien ohjaajien vastuulla ja aina valmiuksia eriyttämiseen ei ole. Lajinvaihtopäivänä erityisliikunnan osaajat sekä muut erityis- tai soveltavan liikunnan osaajat ovat ohjaamassa vammaisurheilulajeja omassa lajinvaihdossa.

Soveltamiset OSAT-mallista leirillä on helpointa soveltaa välineitä ja varusteita sekä sääntöjä ja ohjeita. Opetusta on mahdollista soveltaa silloin kun ohjaajana toimii henkilö, jolla on kokemusta erityisliikunnasta ja/tai soveltavasta liikunnasta ja hänellä on kokemusta erityistukea tarvitsevien lasten kanssa toimimisesta. Tilan ja ympäristön soveltaminen on leiriolosuhteissa haastavaa, mutta ei aina mahdotonta. Soveltamisen OSAT-mallia olisi mahdollista hyödyntää leirillä aktiivisemmin. OSAT-malli ei ole vain erityistukea tarvitsevien lasten liikunnan suunnittelussa käytettävä malli, vaan se soveltuu hyvin kaikkien lasten liikunnan suunnitteluun. Myös vammattomien lasten keskuudessa kehitystasoissa on suuresti eroja ja leirillä saattaa olla osallistujia ikähaarukalla 7-15 vuotta. Soveltamisen OSAT-mallia voidaan siis hyödyntää suun-

nittelemalla toimintaa eri-ikäisille toimijoille. Soveltamisen OSAT-mallin aktiivisempi käyttö leirillä helpottaisi muita lajijohtajia suunnittelemaan toimintaa lajinvaihtopäivänä, mikä helpottaisi myös Futuurileiriläisten osallistumista toimintaan. Yhteisissä toiminnoissa soveltamisen OSAT-mallin käyttö edistäisi kaikille avoimen leirin toimintaan osallistumista.

Erityistukea tarvitsevien lasten suoritusten ja osallistumisen tukemiseksi leirillä olisi mahdollista käyttää enemmän toimintaa havainnollistavia kuvia. Futuurileirin sisällä havainnollistavat kuvat ovat hyvin käytössä esimerkiksi päiväohjelmassa, missä kuvia käytetään sanallisen ohjeistuksen tukena. Päiväohjelmasta käy kuvien avulla selville, mitä päivän ohjelmassa on ja mitä varusteita tulee pakata mukaan. Pitkis Sportliikuntaleirillä olisi mahdollista havainnollistaa toimintaa sekä toimintapisteitä kommunikaatiota tukevilla kuvilla, mikä tukisi ja helpottaisi monen erityistukea tarvitsevan lapsen toimintaa leirillä. Kuvien ja symbolien käyttö selkiyttäisi leiriä ja sen toimintaa ja tästä saattavat hyötyä myös muut leirillä toimivat henkilöt.

Perusvärien käyttö toimintaa tukevana menetelmänä on varteenotettava kehitysidea. Perusvärien (sininen, punainen, keltainen, vihreä) käyttö joko toimintaa ohjaavana tekijänä tai toimintaa symbolisoivana tekijänä on kommunikaatiota tukeva tekijä. Esimerkiksi liikuntatuokiossa voidaan vähentää termien ja vaikeiden sanallisten ohjeiden käyttöä korvaamalla ne värien käytöllä. Yhtenä esimerkkinä kirkkovenesoudussa vaikeana sanallisena ohjauksena saattaa olla suunnat oikea ja vasen, jotka voidaan korvata merkitsemällä aivot väreillä ja käyttämällä ohjeistuksessa aivot väriä.

8.2.2 Esteettömyys

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa julkaisussaan Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006, yleisen asenneilmaston ja suhtautumisen vammaisuuteen muuttuneen myönteisemmäksi kuin aikaisemmin. Suhtautuminen on ollut leimaavaa, aiheuttanut syrjintää, mutta suurimmaksi osaksi siksi, että ihmiset ovat olleet tietämättömiä, ymmärtämättömiä, välinpitämättömiä ja vammaisuus on aiheuttanut heissä pelkoa. Edelleenkin vammaiset henkilöt kokevat asenteellista ja rakenteellista esteellisyyttä. (STM 2006, 8, 10.)

Pitkis Sport-leirillä tulevat esille sekä asenteellinen esteellisyys sekä rakenteellinen esteellisyys. Asenneilmasto leirillä on pääosin hyvää ja erityistukea tarvitsevat lapset on otettu hyvin vastaan leirillä. Muiden leiriläisten suhtautuminen erityistukea tarvitseviin lapsiin on usein ihmettelyä, miksi joku kulkee apuvälineellä tai näyttää erilaiselta tai kulkee eri tavoin kuin muut. Futuurileirin lajijohtajat ovat pyrkineet tuomaan muille lajijohtajille ja kouluttajille esille, mikä on Futuurileiri ja keitä sinne osallistuu. Avoimen ilmapiirin luomiseksi heitä on kehoitettu kertomaan leiriläisille, mistä Futuurileirissä on kysymys sekä annettu mahdollisuus tulla kysymään mieltä askaruttavia asioita Futuurileiristä. Avoimen ilmapiirin luomisella pyritään vähentämään erilaisuuden kohtaamisen pelkoa sekä tuomaan esille näkökulma, jossa erityistukea tarvitsevat lapset eivät ole sen erikoisempia kuin muutkaan leiriläiset. He saattavat tarvita apuvälineen kulkeakseen tai avustajan toimiakseen, mutta ovat silti ihmisarvon omaavia toimijoita.

Pitkis Sport-liikuntaleiriä voidaan ajatella lasten elinympäristönä leirin aikana. Elinympäristön vaikutus lapseen ja hänen kokemukseensa itsestään sekä toimintakyvystään on suurempi kuin aikuisella (WHO 2007, 16.) Jos elinympäristö haittaa tai estää henkilön itsenäistä toimintaa, voi pienikin toimintakyvyn heikkeneminen aiheuttaa hänelle vammaisuutta. Silloin kun elinympäristö tukee henkilön toimintaa, hän ei mahdollisesta sairaudesta tai vammasta huolimatta ole vammaisen. (Karppi 2007, 26.) Pitkis Sport-liikuntaleirillä tulisi tukea lapsen toimintaa niin, ettei hän kokisi itseään eriarvoiseksi leirillä. Esteettömyyteen liittyy sekä asenteellinen että rakenteellinen esteettömyys, joten molempiin asioihin olisi hyvä kiinnittää jatkossa huomioita leirillä.

Maaston ja rakennusten esteellisyys voidaan havaintojen ja kartoituksen perusteella nähdä suorituksia ja osallistumista heikentävinä tai uhkaavina tekijöinä. Vaikeakulkuinen maasto tuo omalta osaltaan vaikeuksia siirtyä paikasta toiseen leirillä sekä osallistumisen vaikeuksia. Näiden tekijöiden lisäksi ympäristössä on standardimitoituksen ylittäviä kynnysten korkeuksia, mikä haittaa tiloihin pääsyä sekä itsenäistä suoriutumista. Rakennusten yhteydessä on käytössä kulkemista helpottavia luiskia, mutta joidenkin luiskien pintamateriaali on liukasta ja luiskan turvallisuus saattaa olla kyseenalainen. Lisäksi luiskat saattavat olla mitoituksiltaan liian pieniä. Leirillä käytössä olevissa wc- ja pesutiloissa on yleisesti ottaen ahtaat suihkutilat ja käsijoh-

teita tai tukikaiteita on vähän käytössä. Wc-tilat ovat osittain mitoituksiltaan ahtaat tai tavarat, kuten käsipaperiteline on sijoitettu liian korkealle. Yleisesti voidaan todeta, etteivät rakennukset ole mitoituksiltaan standardien, rakennuslain – ja asetuksen mukaiset eivätkä ne näin ollen ole kaikkien saavutettavissa.

Vaikeakulkuisessa maastossa toimimista voidaan parantaa esimerkiksi niin sanotuilla pitkospuilla. Pitkospuut tulisi sijoittaa vaikeakulkuisimpiin kohteisiin leirimaastossa, kuten pehmeään hiekkamaastoon ja juurakkoiseen metsämaastoon. Tämä helpottaisi liikuntarajoitteisten henkilöiden toimimista leirillä. Kynnyksille sekä rappuaskelmille sijoitettavat luiskat helpottavat tiloihin pääsyä ja niissä toimimista. Hyvinä esimerkeinä tästä ovat ruokailukatoksen korkeat kynnykset sekä wc- ja pesutilojen kynnykset. Yhdeksi erityistukea tarvitsevien lasten osallistumista rajoittavaksi tekijäksi on nostettava diskon ovella oleva erittäin korkea kynnyks, joka rajoittaa lasten itsenäistä liikkumista diskossa.

Leirillä on myös tilanteita, joissa kulkureiteillä on ojien yms. ylityksiä, jolloin ojan ylitystä helpottamaan voidaan sijoittaa luiska. Leirillä toimii myös lapsiperheitä ja vierailupäivänä leirillä vierailee henkilöitä lastenvaunujen- ja rattaiden kanssa. Tämä ratkaisu helpottaisi myös heidän toimimistaan leirillä. Kommunikaatiota tukevien kuvien ja symbolien käyttöä olisi mahdollista tehostaa leirillä, mikä helpottaisi muidenkin kuin erityistukea tarvitsevien lasten osallistumista leirin toimintoihin itsenäisemmin.

Leirin organisaation olisi hyvä käydä neuvotteluja Pitkäjärven liikuntatilojen sekä rakennusten omistajien kanssa niiden kunnosta ja ajanmukaisuudesta. Rakennuslain ja –asetuksen mukaan julkisilla varoilla rakennetun liikuntatilan tulee soveltua myös liikkumisesteiselle (Mälkiä 2002, 416). Kiinteistöjen ja liikuntatilojen osalta niitä kunnossapitävä ja omistava taho on velvoitettu osallistumaan kaikille avoimen ympäristön luomiseen ajanmukaistamalla liikunta- sekä muut tilat. Lisäksi leirin aikana käytössä olevat tilat olisi hyvä tarkistaa ja tehdä mahdolliset huoltotoimenpiteet ennen leirin alkamista. Kuten STM (2006) toteaa vammaispolitiikan selonteossaan, ei riitä että, palvelu on tarjolla, sen pitää olla myös saavutettavissa (STM 2006, 7, 9). Esteetön toimintaympäristö ei ole vain erityisryhmien tarve, vaan kaikkia osapuolia hyödyttävä ratkaisu. Liikuntaesteisille esteetön ympäristö on toiminnan edellytys,

mutta kiinteistöjen ja tilojen omistajan tulisi nähdä esteettömyys ja saavutettavuus myös tilojen käyttömahdollisuuksia lisäävänä tekijänä. Näin tilat soveltuvat erilaisille toimijoille ja nostavat niiden käyttöastetta.

LÄHTEET

Alanko, R., Rehmahl, V & Saari, A. 2004. Ota minut mukaan. Erityistukea tarvitseva lapsi leikissä ja liikunnassa. Opas. Frenckellin Kirjapaino Oy.

Alaranta, H., Kannisto, M., Rissanen, P. 2005. Vammaisuus ja liikunta. Teoksessa Vuori, I., Taimela, S., Kujala, U. Liikuntalääketiede. 3. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim.

Autio, T. 2005. Ohjaamisen taito. Liikunta tukemassa lapsen ja nuoren kasvua. Helsinki: Edita.

Black, K. 2005. Using DEP Activity Cards. Viitattu 21.10.2010. https://secure.ausport.gov.au/__data/assets/pdf_file/0003/245766/DEP_Activity_cards.pdf.

Hirsjärvi, S, Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Huovinen, T., Rintala, P. 2007. Liikunnanopetuksen yksilöllinen toteuttaminen. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P. (toim.). Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. 2. uudistettu painos. WSOY.

Ikonen, O (toim.). 1999. Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten. 2. korjattu painos. Helsinki: Hakapaino Oy.

Invalidiliitto Ry, a. Esteettömyyden tietokeskus. Viitattu 10.10.2010. http://www.esteeton.fi/portal/fi/esteettomyysprojektit/eskeh-projek-ti__esteettomyyden_arviointimenetelman_ja_kartoituslomakkeen_kehittaminen/.

Invalidiliitto Ry, b. Tietoa esteettömyydestä. Viitattu 5.10.2010. http://www.invalidiliitto.fi/portal/fi/tietoa_ja_tukea/tietoa_esteettomyydesta/.

Invalidiliitto Ry, c. ESKEH-projekti. Kartoituslomakkeet. Viitattu 10.10.2010. http://www.esteeton.fi/portal/fi/esteettomyysprojektit/eskeh-projek-ti__esteettomyyden_arviointimenetelman_ja_kartoituslomakkeen_kehittaminen/.

Juntunen, R., Karinharju, K., Rautio, S., Remahl, V & Saari, A. 2008. Leiri kaikille lapsille. Liikuntaa kaikille lapsille-hanke. Opas. Tampere: Tammer-Paino.

Juntunen, R., Laakso, M., Saari, A. 2007. Kaikille avointa liikuntaa ja urheilua. Liikunta ja Tiede 3-4/2007.

Järvikoski, A., Karjalainen, V. 2008. Kuntoutus monitieteisenä ja –alaisena prosessina. Teoksessa Rissanen, P., Kallaranta, T. & Suikkanen, A. (toim.) Kuntoutus. 2. uudistettu painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Kaikille Avoin-ohjelma, a. Ohjelman esittely. Viitattu 29.9.2010.
http://www.kaikilleavoin.fi/ohjelman_esittely/.

Kaikille Avoin-ohjelma, b. Materiaalisalkku. Viitattu 29.9.2010.
<http://www.kaikilleavoin.fi/materiaalisalkku/>.

Karppi, S-L. 2007. ICF- yhteinen kirjauskäytäntö ja kieli moniammatilliseen työhön. Fysioterapia, 3/2007.

Kempainen, E. 2008. Kohti esteetöntä yhteiskuntaa, Yhteiskuntapolitiikan normatiiviset keinot esteettömyyden edistämiseksi. Helsinki: Stakes.

Keskinen, E., Korkiakangas, M., Kuusinen, J., Kuusinen, K-L., Wahlström, R. 1995. Kasvatuspsykologia. Kuusinen, J. (toim.). 4. uudistettu painos. WSOY.

Koivumäki, K. 1994. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu. Tieteellinen katsaus. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, LIKES. Liikunnan ja terveyden sarjajulkaisuja 90.

Kulttuuria kaikille-palvelu. 2010. Symboleja viestintään. Viitattu 14.10.2010.
<http://www.kulttuuriakaikille.fi/index.php?k=12081>

Laaksonen, K., Saari, A. 2006. Yhteiseen ja kaikille avoimeen liikuntaan. Liikunta ja Tiede, 4/2006.

Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry, a. 2010. LiikU on liikunnan asiantuntija Lounais-Suomessa. Viitattu 27.10.2010. <http://www.liiku.fi/liiku/>.

Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry, b. 2010. Kouluttajaopas. Opas.

Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry, c. 2010. Pitkis Sport. Esite.

Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry, d. 2010. Turvallisuusopas. Opas.

Liikuntalaki, 18.12.1998/1054. Viitattu 8.10.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19981054>.

Mälkiä, E., Rintala, P. 2002. Uusi erityisliikunta. Liikunnan sovellutukset erityisryhmille. Helsinki. Liikuntatieteellinen Seura ry.

Nuori Suomi Ry. Soveltamisen OSAT. Viitattu 8.9.2010.
<http://nuorisuomi.fi/soveltamisen-osat>.

Piispanen, T. 2010. Erityisliikunnan kehittäminen kunnissa. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 164. Hyvinkää: Kirjapaino T-Print.

Rakennustietosäätiö. 1998. Esteetön rakennus ja ympäristö. Suunnitteluopas 1998. Rakennustieto Oy. Tammer-PainoOy.

Saari, A. 2005. Integraatiosta inklusioon – olisiko aika katsoa erityisliikuntaa uudesta perspektiivistä?. Liikunta ja Tiede 1-2.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. 2006:9. Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta. Helsinki. Viitattu 9.10.2010. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3655.pdf&title=Valtioneuvoston_selonteko_vammaispolitiikasta_2006_fi.pdf.

STAKES. 2004. ICF: Toimintakyvyn, toiminnanrajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Suomen vammaisurheilu- ja liikunta VAU ry, a. Esteetöntä liikuntaa. ESTE-hanke. Viitattu 10.10.2010. http://www.vammaisurheilu.fi/fin/vau/esteetonta_liikuntaa/este-hanke/.

Suomen vammaisurheilu- ja liikunta VAU ry, b. ESTE-hanke. Viitattu 10.10.2010. http://www.vammaisurheilu.fi/fin/vau/esteetonta_liikuntaa/este-hanke/.

Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaosto. 2007. Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaoston työsuunnitelma 2007-2011. Viitattu 14.10.2010. http://www.erityisliikunta.fi/filearc/92_VLN_erlijaos_tyosuunn_2007_2011.pdf.

Viittala, K. 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Tampere.

Vilkkä, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

WHO. 2007. International Classification of Functioning, Disability and Health: Children and Youth Version: ICF-CY. Switzerland. World Health Organization.

Yhdenvertaisuuslaki, 20.1.2004/21. Viitattu 5.10.2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yhdenvertaisuuslaki>.

HAVAINNOINTIKAAVAKE / PITKIS SPORT 2010 / FUTUURILEIRI

Päivämäärä: _____

Paikka: _____

Havainnoitsija: _____

Havainnoitava laji tai muu toiminta: _____

1. Mitä osallistumisen ja suorituksen rajoitteita ilmeni?

2. Oliko toiminnan rajoitetta mahdollisuus soveltaa?	kyllä		ei	
3. Sovellettiinko toimintaa?	kyllä		ei	

4. Soveltamisen osat			
Opetus	Säännöt / ohjeet	Välineet / varusteet	Tila / ympäristö
5. Avustajan ja/tai apuvälineen osuus osallistumiseen ja suoritukseen?			

6. Ratkaisut / ratkaisuehdotukset

7. Muut havainnot?

Pitkis Sport 2010/ Futuurileiri /esteettömyyskartoitus

Paikka ja päivämäärä:

Kartoittaja:

1.

Liikunta- ja muut toimintapaikat

pääsy tiloihin portaaton (kynnys max 2 cm)

kyllä / ei

Huomiot

kaikkien käytettävien ovien ja kulkuväylien minimileveys 85 cm

kyllä / ei

mahdollisuus varjoisaan paikkaan (jos toimitaan ulkona)

kyllä / ei

wc-tilat sijaitsevat riittävän lähellä (max. 5-10 min matka)

kyllä / ei

2. Wc- ja peseytymistilat

wc:t on merkitty selkeästi

tilat ovat siistit

vähintään yksi ns. inva-wc

peseytymistilojen yhteydessä on pukuhuoneet

pukuhuoneissa on penkkejä ja naulakoita

suihkutiloissa on käytössä suihkutuoli

peseytymistilojen ovet ovat vähintään 85 cm.

Huomiot

kyllä /
ei

kyllä /
ei

kyllä /
ei

kyllä /
ei

kyllä /
ei

kyllä /
ei

kyllä /
ei

3. Välimatkat

Välimatkat suorituspaikalta toiselle ovat kohtuulliset

kyllä /
ei

Huomiot

--

Reitit ovat turvalliset ja ne on opastettu hyvin

kyllä /
ei

--

Reitit ovat esteettömät

kyllä /
ei

--

4. Ruokailutilat

Ruokailutiloihin pääsee esteettömästi

kyllä /
ei

Huomiot

Lautasen, ruokailuvälineiden ja lasien kantamiseen on tarjottimia

kyllä /
ei

Ruokalista on kaikkien luettavissa (kirjaisinkoko 14)

kyllä /
ei

Allergiat ja muut erityistarpeet huomioidaan etukäteen
(myös välipalat ja retkievääät!)

kyllä /
ei

5. Turvallisuussuunnitelma

Leiristä on tehty turvallisuussuunnitelma

kyllä /
ei

Huomiot

--

	SUNNUNTAI	MAANANTAI	TIISTAI	KESKIVIikko	TORSTAI	PERJANTAI
8.00		Herätys/ aamutoimet	Herätys/ aamutoimet	Herätys/ aamutoimet	Herätys/ aamutoimet	Herätys/ aamutoi met
8.30		Aamupala	Aamupala	Aamupala	Aamupala	Aamupala
		Leirin rakentaminen/ palaverit	bussi JUDO /Porin prikaati Osa jää leiriin	Pelailua leirialueella 11.00-12.30 MÖNKIJÄT	9.30 LAJIVAIHTOPÄIVÄ Omaa pelailua 10.45-11.45 Vammaisurheilu lajit	Pelailua Uintia Tavaroiden pakkailua
12.05		Lounas	Lounas	Lounas	Lounas	Lounas
	14.00 Saapumien leirille Leirin pystytys	Leiriläiset saapuvat	12.30 Ohjelmateltoa UINTI /Porin prikaati Takaisin leirille	13.30-14.30 KIRKKOVENESOUTU 14.30 KAUPUNKISOTA 15.30 RANTASAUNA UINTI	13.00 MELONTA UINTI	13.00 Päättöjuhla Lapset kotiin Leirialueen purku ja siivous
16.25		Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	
	17.00 Kouluttajapalaveri	Ryhmittymisen avajaisiin / avajaiset	16.30-17.30 SEINÄKIIPEILY	Vierailupäivä, vapaata ohjelmaa	Vapaa-aikaa Valmistautuminen iltaohjelmaan	
	Opinnäytetyö haastattelut	Tutustuminen leiriin/säännöt ym. Leiriportti Leiri päiväkirja	Pelailua Leiripäiväkirja	17.30 valmistautuminen iltaohjelmaan ILTAJUHLA / ILTAOHJELMAA Leiripäiväkirja tms.	18.30 DISCO/ ELOKUVA- ILTA	
20.10		Iltapala	Iltapala	Iltapala	Iltapala	
		Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	